

Tartu Ülikool
Sotsiaal - ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Irma Olonen

ABIMATERJAL LASTEAIAÕPETAJALE 6-7AASTASTE LASTE KÕNE
ARENDAMISEKS ERINEVATE TEGEVUSVALDKONDADE LÕIMIMISEL

bakalaureusetöö

Juhendaja: Maret Olo (MA)

Läbiv pealkiri: Abivahend kõne arendamiseks valdkondade lõimimisel

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Maret Olo (MA)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitismiskomisjoni esimees: Irja Vaas (MA, lektor)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2014

Abimaterjal lasteaiaõpetajale 6-7aastaste laste kõne arendamiseks erinevate
tegevusvaldkondade lõimimisel

Resümee

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli koostada abimaterjal lasteaiaõpetajale 6-7aastaste laste kõne arendamiseks erinevate tegevusvaldkondade lõimimisel ja saada abimaterjalile eksperthinnang. Abimaterjali koostamisel lähtuti Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast (2008). Abimaterjalile andsid eksperthinnangu üks Paide, kaks Tartu, kaks Türi ja kaks Rakvere staažikat lasteaiaõpetajat. Andmeid analüüsiti kvalitatiivset ja kvantitatiivset meetodit kombineerides. Eksperthinnangutest selgus, et bakalaureusetöö autori poolt koostatud abimaterjal sobib 6-7aastaste laste kõne arendamiseks erinevate tegevusvaldkondade lõimimisel. Abimaterjali näidised on esitatud lisades ning see koosneb pildikaartidest, sõnasedelitest ja mängujuhendist. Mängujuhendis on ära toodud kümme näidismängu teemadena, mida hõlmavad lasteaia õppekavad.

Märksõnad: kõne, integreerimine, mäng, abimaterjal lasteaiaõpetajale

Supplementary material for kindergarden teachers to develop the speech of
children aged from 6 to 7 through different domains of action

Abstract

The aim of the study was to compose supplementary materials for kindergarden teachers to develop the speech of children aged from 6 to 7 through different domains of action and to get an expert opinion for the supplementary materials. The supplementary material proceeds from the National curriculum of preschool (2008). Expert opinions were given by senior kindergarden teachers: one from Paide, two from Tartu, two from Türi and two from Rakvere. The data was analysed by combining qualitative and quantitative methods. The expert opinions showed that the material composed by the author of the bachelor thesis is suitable to develop the speech of children aged from 6 and 7 by different domains of action. The examples of the supplementary materials are presented in the annexes and they consist of cards with pictures, slips of words and instructions of different games. Ten examples of games are presented whose themes are included in the National curriculum of preschool. Keywords: speech, integration, play, supplementary material for kindergarden teacher.

Sisukord

Resümee	2
Sissejuhatus.....	4
<i>Teoreetilised lähtekohad uurimustes .....</i>	<i>5</i>
<i>Vana ja uus õppekava .....</i>	<i>5</i>
<i>Kõne areng ja lugemisoskus .....</i>	<i>5</i>
<i>Üldõpetuse lähtekohad ja olemus .....</i>	<i>6</i>
<i>Õppe- ja kasvatustegevuse valdkondades esinevad mõisted ja olemus .....</i>	<i>7</i>
<i>Kõne kui lõimimise vahend valdkondade vahel .....</i>	<i>8</i>
<i>Kõne areng 6-7aastastel lastel ja selle seos mõtlemisega .....</i>	<i>10</i>
<i>Õppimine mängu kaudu .....</i>	<i>11</i>
<i>Lapse õppimine .....</i>	<i>12</i>
<i>Õppemäng .....</i>	<i>13</i>
<i>Erinevate õppe- ja kasvatusvaldkondade lõimimine mängu kaudu .....</i>	<i>14</i>
<i>Abimaterjal lasteaiaõpetajale .....</i>	<i>14</i>
<i>Abimaterjal „Tähelapsed“ .....</i>	<i>15</i>
Metoodika.....	16
<i>Valim .....</i>	<i>16</i>
<i>Mõõtevahend .....</i>	<i>17</i>
<i>Protseduur .....</i>	<i>17</i>
Tulemused ja arutelu	18
Kasutatud kirjandus.....	25
Lisad	28

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö kirjutamise aluseks on saanud Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, mis võeti vastu 29.05.2008. Lasteasutuste õppekavad pidid olema uue õppekavaga kooskõlla viidud 01. märtsiks 2009. a. Õppe- ja kasvatustegevus hakkas koolieelsetes lasteasutustes oma õppekava järgi tööle 2010/ 2011 õppeaastal. See tähendab, et lasteaiaõpetaja töö planeerimine ja teostamine uue õppekava järgi on alles kujunemisjärgus ja nõuab pidevat enesetäiendamist, uut kirjandust ning abimaterjale. Õpetajal on vaja osata siirduda õpetamiselt õppimisele ja oskusele kaudselt toetada laste õppimist (Hujala, 2000).

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008) toetab üldeesmärgist lähtuvalt õppe- ja kasvatustegevuses lapse kehalist, vaimset, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut, mille tulemusel kujuneb lapsel terviklik ja positiivne minapilt, ümbritseva keskkonna mõistmine ning arenevad mängu-, õpi-, sotsiaalsed ja enesekohased oskused. Õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimise põhimõtete hulgas on ära toodud lapse loovuse toetamine, mängu kaudu õppimine, üldõpetusliku tööviisi rakendamine ning eesti kultuuri, eri valdkondade sisude ja tegevuste traditsioonide väärtustamine ning teiste kultuuride eripäraga arvestamine. Õpikäsitusel rõhutatakse õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja läbiviimisel laste eripära: võimete, keelelise ja kultuurilise tausta, vanuse, soo, tervise seisundi arvestamisega. Õppe- ja kasvatustegevus viiakse läbi üksi ja ühistegevusi võimaldavas keskkonnas, seotakse eelkõige kodukohaga ning arvestatakse nii üldisi kui ka valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgi, eri valdkondade sisude tegevuste lõimimist (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008). Sellest võib järelda, et õppematerjali, mis hõlmaks eespool nimetatut ja ühendaks endas keelearendusega samaaegselt matemaatika, koduloo, erineva kultuurilise tausta, sooliste iseärasuste, liikumise jne. käsitlemist, napib uue õppekava järgi õppetöö korraldamiseks.

Loetletud põhjused tõstasid probleemi sellise abimaterjali loomiseks, mis võimaldaks rakendada üldõpetuse põhimõtet, arendada mängu- ja õpioskusi, arvestada kultuurilist tausta, mõista ümbritsevat keskkonda, kuid samas toetaks kõneoskuse täiustumisele. Lähtudes Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast §16 ja arvestades ealisi iseärasusi kõne arendamisel 6-7aastaste lastega §18.

Bakalaureusetöö teoreetilises osas luuakse alus uurimistöö praktilise osa käsitlemiseks: antakse ülevaade üldõpetuse lähtekohadest ja olemusest, kõne ja mõtlemise omavahelisest seotusest ja kõnest kui valdkondade vahelise lõimimise vahendist. Selgitatakse õppe- ja

kasvatustegevuse valdkondades esinevaid mõisteid ja olemust, kõne arengut 6-7aastastel lastel ning lapse õppimisprotsessis tuuakse olulise osana välja mäng.

Teoreetilised lähtekohad uurimustes

Vana ja uus õppekava. Autorit panid imestama 2004. aastal õpetaja T. Jaaniste tehtud uurimuse „Lasteaiamängud ja riiklik õppekava“ tulemused (Jaaniste, 2004). Tema uurimuse kohaselt puudub osadel lasteaiaõpetajatel oma töös mängu kasutamisel eesmärk või eri tüüpi lasteaedades teadvustavad õpetajad mängu eesmärke erinevalt. Kõne arendamise eesmärkidel oli mängu kasutamine üks madalamaid. Sel ajal kehtis küll veel raamõppekava, nüüd juba uus õppekava, aga kas õpetajad ja suhtumised on muutunud? Uus õppekava seab mängu kaudu õppimise kesksele kohale. Mäng on lapse kõige loomulikum ja eakohasem õppimise viis. Mäng on pidevõppe alus. Mängu tekkeks ja arenguks on vaja teatud tingimusi. Õpetaja ülesanne on luua mänguks igakülgsed võimalused (Ugaste, Tuul, & Väk, 2008).

Kurvits, Ü. (2011) magistr töö uuringu tulemustest selgub, et õpetajad väärtustavad uue õppekavaga kaasnevaid võimalusi ja on riikliku õppekava uuenenud versiooniga rahul. 75 % õpetajatest leiavad, et see on parem eelmisest riiklikust raamõppekavast. Kõige suurem eelis uues õppekavas on lapsest lähtumine. Eeliste pingereas järgmine on valdkondade lõimimise võimalus. Järgneb paindlikkus tööplaanide koostamisel ja õppe kavandamisel (riiklikus dokumendis pole enam etteantud tegevuskordade arvu), suuremat otsustusvabadust, mängulise õppe kasutamise võimalusi. Kõige suuremaks muutuseks õppekavas loetakse lasteaiaõpetajate hinnangul erinevate ainevaldkondade lõimimisvõimalust.

Kõne areng ja lugemisoskus. Tammemäe, T. (2008) on oma uurimistöös käsitlenud kõne arenguga seotud probleeme, kus jaotab kõne arengu verbaalse kõne eelseks (1. eluaasta) ja otsest verbaalse kõne arengut puudutavaks perioodiks (2.-7. eluaasta). Koolieelses lasteasutuses algab kõnearendus lapse esimestest sõnadest ja lõpeb sidusa kõnega – lapsel on oskus vabalt ja grammatiliselt õigesti oma mõtteid väljendada. Paraku on lasteaia programmides välja toodud konkreetse vanuserühma laste vajalikud teadmised ja oskused, aga mitte individuaalse kõne arengu tase. Tänapäeva õpetajad mõistavad, et vaba ja veatu kõne arengu tase tagab teiste õppe-kasvatustöö ülesannete täitmise (Tammemäe, 2008). Seega on lasteaiaõpetajal vastutav ülesanne laste kõne arendamisel. Etti, T. (2011) uurimus näitas, et nii lasteaia- kui kooliõpetajad peavad oluliseks lugemisaspekti (kui kognitiivse valdkonna akadeemiliste eelteadmiste osa), mis toetub järgmistele oskustele ja teadmistele: laps eristab sõnas häälikuid (tähti), määrab nende järjekorda sõnas; oskab lugeda lihtsamaid sõnu ja jutte;

tunneb tähti, kasutab neid sõnade kirjalikuks ülesmärkimiseks. Samas uurimuses pidasid kooliõpetajad ja lapsevanemad oluliseks ka kõneaspekti, mis toetub järgmistele lapse oskustele: lapse kõne on selge ja arusaadav; laps kohandab oma kõnet kuulajale (eakaaslastele, täiskasvanule) vastavalt.

Üldõpetuse lähtekohad ja olemus

Üldõpetuses õpetatakse kõiki õppeaineid omavahel seotuna. Selline metoodika võeti Saksamaal kasutusele juba Esimese maailmasõja eel. Eestis hakkas üldõpetuse põhimõtteid tutvustama Johannes Käis, olles varasemalt tutvunud nii Saksamaa kui Austria vastava kogemusega. Ta rõhutas üldõpetuses koduloo tähtsust (Horm, 1985). Koduloo võtmist üldõpetuse aluseks põhjendati lapsepärasuse ja eluläheduse nõudega. Lapsepärasus tähendab seda, et õpetuse sisuks võivad olla ainult lapse huvideringi kuuluvad asjad ja nähtused, mis on talle arendamis- ja jõukohased. Last huvitab kõik, mis kuidagi puudutab ta tundeid, mis talle meeldib, mis oma liikuvuse või värviküllusega paelub ta tähelepanu (Käis, 1996). Paralleel siia juurde praegusest Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast: „Üldõpetusliku tööviisi rakendamine, ümbritseva keskkonna mõistmine, lapse arengutaseme, vanuse ning lapse huvidega arvestamine,“ (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008).

J. Käis (1996) ei vastandanud üldõpetust ainesüsteemile, vaid muutis üldõpetuse sisu süsteemsemaks ja koduloolisemaks. Laps tajub ja tunneb oma ümbrust tervikpildina, õpetuski tuleb kohandada seesuguse tunnetusviisiga, sidudes üksikuid õppealasid keskse teema, keskse vaatluse ja mõtlemispunktiga. Üldõpetuse põhimõtetega sarnast metoodikat on Eesti koolieelsetes lasteasutustes käsitletud juba 1994. aastast. Haridusprogramm Hea Algus loodi vastukajaks suurtele muutustele nõukogude ühiskondades, jõudmaks uuenenud demokraatlikku ühiskonda (Õun, Ugaste, Tuul, & Niglas, 2010). Programmi tegevuskava ühendab uuringutel põhineva väikelaste ühendamise metoodika ja koostöö perede ning lähiümbrusega nii, et iga laps saaks talle omaselt areneda. Programm on loodud nii, et ta vastaks iga lapse vajadustele ja arvestaks paljusid kultuuritraditsioone. Hea Alguse tegevuspõhimõtte on lapsekesksus, lapsesõbraliku kasvu- ja õpikeskkonna kujundamine, mitmekesiste õpetamisvõtete kasutamine, sotsiaalne avatus, toetavad reeglid ja koostöö lastevanematega (Hansen, Kaufmann, & Walsh, 1997). Programm kaasas endas demokraatliku hariduse printsiipe, mis innustavad lapsi valikuid tegema, vastutust võtma, iseseisvad olema, koostööd tegema ja erinevusi austama. Tuginedes Hea Alguse programmi printsiipidele lapsekesksel õpetamisel, kaasati see alushariduse raamõppekavasse. Kuna

nimetatud õppekava praktilistes uuringutes ja diskussioonides leiti, et õppekava ei olnud piisavalt paindlik, siis uuendati koolieelse lasteasutuse õppekava 2008. aastal (Õun et al., 2010).

Alushariduse muutus on järginud ühiskonna muutusi. Alushariduse muutumise mudeli mõtte on selles, et ühiskonna ideaalid ja kasvatuspraktikad peavad omavahel harmoneeruma. Üleminek on toimunud täiskasvanukeskselt õpikäsitluselt lapsekesksusele, alusharidus ja algõpetus on lähenenud teineteisele ning aineõpetus kui koolile tunnuslik asendub üldõpetusega. Üldõpetuse põhimõtte seisneb selles, et kõike õpetatakse seostatult, antakse impulsse otsimiseks ja leidmiseks (Kinos & Pukk, 2010).

Õppe- ja kasvatustegevuse valdkondades esinevad mõisted ja olemus

Integratsiooniks nimetatakse taastamist, täiendamist, ühtlustamist ning osade ühendamist (Vääri, Kleis & Silvet, 2006). Integratsiooni kõrval *lõimimine, lõiming* on välja toodud ja soovitatud kasutusele võtta sõnavõistluse 2002 žürii poolt (Erelt, 2002). Integratsioon s.o osade ühendamine tervikuks, seoste loomine (Saar, 1997). Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) mõistetakse integreerimist kui erinevate tegevusvaldkondade ja tegevuste omavahelist lõimimist (Nugin, 2013). Integreerimise kaudu ühendatakse erinevad õppeained ja julgustatakse lapsi laiendama oma mõtlemisvõimet. See aitab lapsel tegelikku elu kogeda, aidates nii kaasa tervikpildi kujunemisele. Valdkondade seostamine aitab lastel arendada akadeemilisi ja eluks vajalikke oskusi (Russell-Bowie, 2009). Integratsioon loob rikkalikult huvitavate ning arendavate tegevuste võimalusi:

- töötamine suures/väikeses rühmas;
- töötamine iseseisvalt, arendades enesekontrollioskust;
- tegutsemine avastajana, katsetajana, vaatlejana;
- enda seadmine loodusteadlase, kunstniku vm rolli;
- rahvakultuuri kandmine ja selle rikastamine rahvalaulu, - käsitöö kaudu ning veel palju teisi lapse huvidest lähtuvaid tegevusi (Saar, 1997).

Õppe- ja kasvatustegevuse seob tervikuks lapse elust ning keskkonnast tulenev temaatika. Valitud teemasid käsitledes lõimitakse õpetuses ja kasvatuses erinevaid tegevusi: liikumis-, muusika- ja kunstitegevusi ning kuulamist, kõnelemist, lugemist, kirjutamist ja matemaatikat. Olulised lõimitavad tegevused on ka *modelleerimine, vaatlemine ja võrdlemine*. Modelleerimine oma kolmes esinemisvormis (teoreetiline, mänguline, kunstiline) integreerib kõiki eespool loetletud tegevusi (Kulderknup, 2009). Laps loob alati mudeli, mis kujutab

tegelikkust, kuid ainult mingite omadustega. Mudel võib väliselt objektiga sarnaneda, aga ei pruugi seda. Mudel võib olla ruumiline, graafiline, sõnaline, muusikaline või väljendatud teiste kunstivahenditega, tegevuslik vms. Lapse tegevus on suuresti modelleerimine: mänguasjad – tegelikkuse esemete mudelid; mäng – tegevuse ühe või teise olukorra mudel; joonistamine on kord tegelikkuse, kord aga oma emotsioonide mudel, eriti värvivalik. Modelleerimist toetab ka lapseomane ülekandmisvõime, mis on eriti iseloomulik 6-10-aastastele. Laps kasutab oma mängus „kõike kõigeks“ (Kivi, 1997).

Vaatlemine on lähtetegevus ning seepärast ka tähtsamaid tunnetustegevusi, mille kaudu laps ümbritsevate asjade, nähtuste, tegevuste ja nendevaheliste seoste kohta teavet kogub, kogutud teavet korrastab ning oma suhtumisi kujundab. Võrreldes õpib laps ümbritsevates objektides ja nähtustes ühist ja erinevat mõistma, õpib mitmesuguste tunnuste alusel süsteeme looma, järjestades, rühmitades, loendades ning mõõtes (Kulderknup, 2009).

Õpetada last, mitte aineid – seda lapsepsühholoogiast tulenevat nõuet aitab ellu viia ka rahvapärilise tundmine. Rahvalooming mistahes vormis – jutt, mäng, laul – on juba oma olemuselt jagamatu, algupäraselt mitme tegevuse kooskõlastamisest sündinud, ja seega ulatub üle õppeainete ja-tegevuste piiride (Müürsepp, 2001).

Kõne kui lõimimise vahend valdkondade vahel

Lev Vögotski (1999) järgi on kõne mõtte kujundamine ja sõnastamine keele abil. Mida täpsemaks muutub lapse keelekasutus, seda paremini suudab ta ühtlasi täpsustada oma mõtteid. Öeldakse, et kõne on teadvuse olemasolu vorm (Karlep, 1998). Kõne on nimelt kogu psüühikat läbiv ja integreeriv protsess (Karlep, Palts, & Kikas, 2001) ning kõnearendus kogu õpetamist- õppimist läbiv ja lõimiv protsess (Karlep, 2003).

Mõtteühikud ja kõneühikud ei ühti otseselt. Mõlemad protsessid otsivad ühist, kuid mitte identiteeti. Nad on seotud omavahel keeruliste üleminekutega, muundumistega, kuid ei kata teineteist nagu üksteise peale pandud sirged jooned. Selles on kergem veenduda, kui mõttetöö lõpeb edutult ja kui ilmneb, et mõte ei jõudnud sõnadesse, nagu on öelnud Dostojevski (Выготский, 1999 с. 329).

Kõnearendus on laste kõne ja suhtlemise sihipärane arendamine ja ei piirdu keelevahendite õpetamisega, see tähendab uute sõnade, sõnavormide ja lause praktilise kujundamisega. Kõnearenduses tuleb eelkõige õpetada last neid keelevahendeid kõnes erinevates funktsioonides ja erinevatel eesmärkidel kasutama (suhtlemine, tunnetuslik funktsioon, s.o. teadmiste omandamine ning enda ja teiste tegevuse reguleerimine ja plaanimine kõne abil).

Kuigi õppekavas ning rakendusjuhises on arengutulemused ja soovitused eraldi suhtlemise, hääldamise, sõnavara, grammatika ning lugemise ja kirjutamise valmiduse kohta, on kõnearenduses kõik need tasandid lõimitud (Hallap & Padrik, 2008).

Kõnearendus ei saa ega tohi piirduda kõne ja keele valdkonna tegevusega. Lapse kõnet saab arendada kõigis igapäevastes tegevustes (mängudes, käelises tegevuses, liikumis- ja muusikategevustes; tavatoimingutes (lõunalauas, riidesse pannes, rühmaruumi koristades jne.) Kõneliselt arendav on selline tegevus, kus lapsel on vaja end pingutada, see tähendab kasutada pisut keerulisemaid keelevahendeid (õpetaja suunamisel ja/või abiga), kui ta ise suheldes spontaanselt kasutab (Hallap & Padrik, 2008).

Eelnimetatud viis lapse kõne arendamiseks toetub omakorda Vögotski teooriale lähema arengu tsoonist. Tsoon moodustub aktuaalse arengu ja potentsiaalse arengu tasemete vahel. Teisiti sõnastatuna tähistab see kaht taset: 1) mida laps suudab ülesannet lahendades teha iseseisvalt ja 2) mida laps sooritab täiskasvanu või pädevama eakaaslase abiga. Eriti rõhutas ta lapsest targema inimese rolli õppimisprotsessis või teisisõnu juhendaja sekkumist või tema abi (Kivi & Sarapuu, 2009). Vögotski nägi vaimset funktsioneerimist kui tegevust. Õppimise käigus on olulisel kohal õpetajad, vanemad, eakaaslased, kes kõik on lapse jaoks olulised teised. Kunst, keel, mäng ja laulud, metafoorid ja mudelid on kultuuri sümbolid, mille abil laps õpib. Sotsiaalselt organiseeritud kultuuri vahenditeks on keel, kunst, kaardid, märgid ja mudelid. Kõik see on kahepoolne protsess, mille kaudu laps peegeldab maailma kultuurikogemust ja vastupidi – oluline kultuurikogemus jäädvustub lapse intellekti struktuuri (Kivi & Sarapuu, 2009). Kõnearengu puudujääk tähendab suurt defitsiiti, mis jätab kõrvale igapäevase verbaalse kommunikatsiooni ja koostoime muu maailmaga (Bozhovich, 2014).

Alushariduse roll on toetada lapse igakülgselt arengut ning valmistada laps ette edukaks toimetulekuks koolis. Kõne ja kõnelise suhtlemise rolli lapse arengus ei saa alahinnata. Sellele toetub kogu lapse tegevuse reguleerimine ning uute teadmiste omandamine ja kasutamine kõigis ainevaldkondades. Väga suurt tähelepanu pööratakse alushariduses kirjaliku kõne – lugemise ja kirjutamise – eelduste arendamisele. Kindlasti ei tohiks aga unustada, et kirjaliku kõne tingimusteta eelduseks on arenenud suuline väljendusoskus. Kõnet ja selle arendamist ei saa koolieelses eas eraldada teistest arenguvaldkondadest, kõnelise suhtlemise arendamine toimub iga päev erinevate tegevuste kaudu (Tammemäe, 2008). Alushariduses on kõnearendusel keskne koht. Lapse kõne arendamine on kõiki ainevaldkondi ja tegevusi siduv lüli. Kõnearendus toimub nii õppekavas ettenähtud organiseeritud tegevustes (vaatlemine,

uurimine, kuulamine, kõnelemine, lugemine, arvutamine, kunst ja liikumine) kui ka vabas suhtlemises ja mängus (Karu & Laane, 2008).

Kõne areng 6-7aastastel lastel ja selle seos mõtlemisega

Võgotski teooria kohaselt kaasneb kõne eneseregulatsiooni funktsiooni tekkimisega selle internaliseerimine verbaalseks mõtlemiseks. Tema vaatepunktist on käitumise verbaalne reguleerimine peamiseks tunnuseks, mis märgib siirdumist varase lapseea staadiumist keskmisesse lapseikka. Lisaks muutuvad lapsed teadlikumaks oma mälu võimalustest ja piirangutest, mistõttu nad hakkavad teadlikult meeldejäetavat materjali üle kordama. Selliseid teadmisi oma võimete toimimise kohta nimetatakse metatunnetuseks. Tähelepanu väärib ka suurenenud teadmistepagas, millele laps keskmises lapseeas probleemide lahendamisel toetuda võib (Butterworth & Harris, 2002).

Peamised tõendid selle kohta, et keskmise lapseea periood sisaldab endas uut arengustaadiumi, pärinevad Piaget'lt. Keskmise lapseiga hõlmab Piaget' konkreetsete operatsioonide staadiumi, milles lapsed hakkavad probleemide lahendamisel kasutama loogikareegleid. Piaget' sõnul on siirdumine operatsioonide-eelselt järeldamiselt konkreetsele operatsioonilisele järeldamisele seotud pöördega tajuandmete usaldamiselt loogika usaldamisele. Piaget' meelest on mõtlemine konkreetsete operatsioonide staadiumis paindlikum kui operatsioonide-eelses staadiumis, sest lapsed oskavad siis seesmiselt kooskõlaliste vaimsete operatsioonide kogumi piires tulnud teed mööda tagasi minna – mõtlemine on pööratav (Butterworth & Harris, 2002).

Lastel on tava-, mitte teadusmõisted. Tavamõiste puhul on olulised seosed sõna ja asja vahel, teaduslike mõistete korral mõistetevahelised seosed. Laste mõistetes iseloomustatakse objekti selle iseloomulike, mitte defineerivate tunnuste abil. Teadmised ja nende struktuur mälus mõjutab meeldejätmist ja meenutamist. Mida paremad on teadmised ja selgem nende struktuur, seda lihtsam on uut materjali õppida. Sündmuste mälu on aluseks abstraktsete mõistete arengule (Kikas, 2008).

Lapsed õpivad teaduslikke teadmisi mitte otseselt maailmas katsetades, vaid teistelt inimestelt, kes sümboleid kultuuriliselt aktsepteeritud viisil mõtestada aitavad (Kikas 2003; Nelson 2003). Selleks hetkeks, kui lapsed selliseid teadmisi õppima hakkavad, on neil kujunenud tavaseletused, mille taustal uusi teadmisi vastu võtta ja interpreteerida. Koolieelikutel domineerivad tavamõistelised seletused, koolis hakatakse õppima teaduslikke (kogemusväliseid) teadmisi ja hakkab arenema teadusmõisteline mõtlemine. See on aga pikk

ja vaevanõudev protsess, mille jooksul kasutavad lapsed tavamõistelisi selgitusi, lisanduvad aga sünteetilised mõisted ja selgitused (Kikas, 2010).

6-aastase lapse ja täiskasvanu vahel areneb situatsiooniväline isikuline suhtlemine. Lapse kõne on informatiivsem ja aktiivsem. Mälu ja sisekõne areng loovad aluse sidusa kõne kujunemiseks. Lapsed on selles vanuses jutukad ja küsivad palju ning kasutavad keerulisemat keelt, et väljendada oma arusaamist tunnetest ja nende põhjustest. Paraneb laste arusaam esemete suhetest ja omadustest ning ajalisest ja ruumilisest järjestusest. Uue omandamisel teadvustab kuueaastane kordamise vajadust, kuigi meeldejätmise strateegiaid kasutab veel juhuslikult (Männamaa & Marats, 2008).

Seitsmendal eluaastal on lapse areng eri valdkondades väga kiire. Muutused on märgatavad nii sotsiaalsetes ja kognitiivsetes oskustes kui ka emotsionaalsel tasandil. Laps huvitub õppimisest, probleemide lahendamisest ja keerukatest ülesannetest. Valdavad suhtlusvormid täiskasvanuga on isikuline ja verbaalne. Ta hakkab arutlema laiemate teemade (nt sünni, elu, abielu) ja eetiliste probleemide üle. Laps tunneb huvi oma päritolu ja kultuuri vastu. Tema aktiivne sõnalooimeperiood jõuab selles vanuses lõpule, jätkub veel grammatiliste vormide täpsustamine ning erandite omandamine. Eneseväljenduses kasutab laps sidustekstis üha enam liitlauseid. Ta suudab teha lihtsamaid üldistusi, tal on kujunenud oskus tegutseda suuliste juhiste järgi. Laps on suuteline kestvaks tahtepingutuseks, ta suudab tähelepanu kontsentreerida ning püsib ülesande juures selle lõpuni. Tähelepanu maht ja tajuprotsesside areng võimaldavad samaaegu teha mitut tegevust ning keskenduda mitmele eesmärgile. Laps märkab detaile ja seoseid ning orienteerub paremini oma teadmistes (Männamaa & Marats, 2008).

Õppimine mängu kaudu

Mängu bioloogiliste aspektide vastu huvi tundnud teadlased on pikka aega väitnud, et mäng on kaasasündinud vahend eluks vajalike oluliste oskuste harjutamiseks (Butteworth & Harris, 1994). Hollandi ajaloolane Huizinga on arvanud, et inimene on homo ludens – mängiv inimene, sest mäng on tähtis kõigis maailma asjades ning kogu inimkultuur on tekkinud ja areneb mängus, mänguna. „Mäng on mõttekas tegevus“, kirjutab Huizinga. „Mängus „mängib“ kaasa midagi, mis ületab vahetu elusäilitamistungi piirid ja annab tegevusele mõtte. Iga mäng tähendab midagi“ (Huizinga, 2003: 9). Piaget´d peetakse üheks tähtsamaks kognitiivse mänguteooria esindajaks. Piaget leidis, et mäng on hädavajalik tingimus lapse kognitiivses arengus ja ta seostab mängu vormid lapse mõtlemise arenguga. Vögotski uuris

mängu ja arengu seost ning pidas mängu arengu aluseks, sest mäng loob lähima arengu tsooni (Saar, 1997) ja mängulisus olulise atmosfääri (Loizou, 2007).

Mäng on lapsepõlve keskne tegevus, mis väljendub tuhandel viisil. Ta pakub lastele ajaviidet, rõõmu koostööst, arutelust, uurimisest ja ülesannete lahendamisest. Mäng annab lapsele meeldiva kogemuse „olla algatajaks“. Mängides õpivad lapsed seda, mida nad muul kombel ei omandaks. On väidetud, et kogu inimkultuur põhineb võimel mängida. Parem määratlus oleks see, et inimkultuur ammutab jõudu meie võimest mõelda ja õppida loovast tegevusest, mille hulka kuulub ka mäng (Fisher, 2006).

Mäng on olulise tähtsusega tegevus varase lapsepõlve õppekavas. See mõjutab lapse füüsilist, emotsionaalset, kognitiivset ning sotsiaalset arengut. Mängu kaudu annavad lapsed edasi oma ideid ja tundeid ning saavad teadmisi neid ümbritsevast maailmast, see tähendab sisemiselt motiveeritud ning interpreteeritud lapse kogemustest lähtuvalt. Mängu käigus süüvivad lapsed tavaliselt põhjalikult oma tegevusse, see tegevus on korduv ning peegeldab tegelikkust (Niilo & Kikas, 2008). Korduvust kui mängu ühte olulisemat tunnust toob esile ka Saar (1997) lisades, et igal mängul on oma kord ning mängus tuleb mängijal järgida mängureegleid.

Lapse õppimine. Mängides õpib laps elu jaoks olulisi oskusi, milleks ta mingil ajahetkel on valmis. Laps kombib mängus suhteid teiste inimeste ja ümbritseva keskkonnaga. Mäng on lapsele tegelikkuse käsitlemise viis nii konkreetselt kui sümboolselt. Täiskasvanu turvaline lähedalolek ja mängus osalemine julgustavad last maailma vallutama. Täiskasvanutest sõltub, kas laps mängib, kuidas ta mängib ja kuidas lapse mängud arenevad (Brotherus, A., Hytönen, J., & Krokfors, L., 2001).

Mäng ja õppimine on omavahel tugevalt seotud. Lapsed tahavad õppida, suureks kasvada ja samas väga mängida. Mängides meeldib lastel kohaneda ebaharilike olukordadega. Igapäevane mürtsuline mängimine vähendab poistel esinevaid tähelepanu- ja aktiivsushäire sümptomeid. Väiksed lapsed ei ela ainult mängumaailmas, nad puutuvad kokku ka igapäevaelu kohustuste ja vajadustega. Mäng pakub vastukaalu kõikidele kohanemistele, mida lastelt eeldatakse (Singer, 2013). Lapse õppimine põhineb tema tegevusel, kus ta kujundab uut teadmist varasemate kogemuste ja juba olemasoleva teadmise ning mõtte konstruktsioonide alusel (Hujala, 2004).

Tänapäeval rõhutatakse õppimist mängu kaudu, tähtsustatakse mängu osa lapse arengus ja hilisemas õppimises koolis. Seega vaadeldakse mängu ja õppimist kui seotud tegevusi. Mängu käsitletakse kui olulist õppimise protsessi osa, õpetaja juhendavat rolli rõhutatakse nii mängus

kui õppimises (Niilo & Kikas, 2008). Kaasajal veedavad paljud lapsed lasteaias valdava osa oma ärkveloleku ajast ning sageli on nad tööpäevadel rühmaõpetajatega kauem koos kui pereliikmetega. Seetõttu ongi lasteaiasõpetajatel vanemate kõrval oluline (kõne)arendaja roll. Tänapäeva õpetajad mõistavad, et vaba ja veatu kõne arengu tase tagab teiste õppekasvatustöö ülesannete täitmise. Kokkuvõtlikult võib väita, et keel on eriline kommunikatsiooni tööriist, mida lapsed õppimise ja harjutamise teel omandavad ja mille kaudu mõtteid väljendatakse. Mida rikkalikumad on aga keel ja suhtlemine, seda arenenum ja rikkam on inimene (Tammemäe, 2008).

Õppemäng. Alushariduse seisukohalt olulisimad reeglimängud on õppemängud ehk didaktilised mängud, mis on seotud teatud eesmärkide saavutamise ja saavutamise. Õppemängudes saavad lapsed neile meelepärase tegevuse – mängu – kaudu kinnistada ja süvendada saadud teadmisi, harjutada teatud oskusi ning tegutsemist. Tavaliselt on õppemängud seotud vaimsete võimete arendamisega, lisaks sellele kujuneb mängudes ka oskus kooskõlastada oma toiminguid teiste mängijatega, täita täpselt mängureegleid ja reguleerida oma soove sõltuvalt ühisest eesmärgist (Ugaste, 2005). Saar (1997) seostab õppemänge täiskasvanu algatamisega ning õppematerjali kinnitamise, kordamise või süstematiseerimise eesmärgiga. Mäng soodustab lapse kognitiivsete protsesside – taju, tähelepanu, mälu, mõtlemise – arengut. Kognitiivses mängus õpivad lapsed asju vaatlema ning tajuma nende omadusi. Asju klassifitseerides ja nendega katsetades õpivad lapsed tegema järeldusi. See tähendab, et mäng soodustab laste arutlemisoskuste arengut. Küsimuste esitamine on laste mängu osa. Ka küsimustes eksperimenteerivad nad kujutletava maailmaga (Miks päike loojub? jne.). Küsimuste esitamine näitab, et lapsed juurdlevad tegelikkuse üle. Kuna mäng on ka seotud rõõmuga, siis võib see olla suureks õpimotivaatoriks. Vanema lasteaiarühma ruumid on viimasel aastakümnel liikunud enam keskuste süsteemi poole. Selle eeliseks on, et mäng integreeritakse õppekavva (Niilo & Kikas, 2008).

Kuuendal eluaastal märkab laps juba esemete väiksemaid erinevusi ja hakkab esemeid võrdlema mälu järgi. Ta hakkab nägema esemete vastastikuseid seoseid ja asendeid, tunnetab ümbritseva maailma esemete mitmekesisust ning oskab teha üldistusi ja leida esemetel ühist. Sõnalistes õppemängudes õpivad lapsed koostama lühikesi jutustusi mänguasjadest ning välja mõtlema mängu ja mõistatusi (Ugaste, Tuul, & Välk, 2008). Kui õpetaja kasutab mängu harival eesmärgil, siis ei tule lastele ainult reegleid selgitada, vaid neil peab aitama ka loovalt ja kriitiliselt mõelda. Mängijate kognitiivsed võimed tuleb proovile panna, küsides küsimusi ja algatades diskussiooni, nii et mängud pakuksid ühtaegu nii

mõtlemisainet kui mängulusti (Fisher, 2006). Õppemängudes on ühendatud ühelt poolt tunnetuslik–õpetuslik külg, teiselt poolt aga emotsionaalne–mänguline külg (Ugaste, 2005).

Erinevate õppe- ja kasvatusvaldkondade lõimimine mängu kaudu

Mäng kannab ühtaegu mitme õppevaldkonna ülesandeid ning selleks, et mängida ja sellest rõõmu tunda, tuleb koos täiskasvanu või endast kogenuma mängijaga eelkõige selgeks saada konkreetseks mänguks vajaminevad oskused. Erinevad lauamängud on tihedalt seotud matemaatika õpetamisega: loendamine, numbrite tundmine, võrdlemine, vaatlemine, kaartide jagamine, täringud jne. Samas toetavad lauamängud keele- ja kõneoskuste kujundamist. Laps õpib sõnatähendusi tundma ning esemeid, nähtusi kirjeldama, detaile märkama ning erinevusi ja sarnasusi leidma. Lisaks treenib laps märkamata mälu (memoriin), õpib ootama oma järjekorda, plaanima tegevust, kuulama kaaslast ja jälgima reegleid (Ugaste et al., 2008).

Abimaterjal lasteaiasõpetajale

M. Olbrei (1998, 2005) on öelnud, et õpetajad vajavad ainetevahelise integratsiooni kohta lisateavet, abimaterjale ja täienduskoolitust. Autor leiab M. Olbrei (2005) Koolikorralduse magistriprojekti „Abimaterjale ainetevahelise integratsiooni toetamiseks esimeses kooliastmes“ ja oma töö vahel seoseid nii tegevusvaldkondade integreerimise kui pildimaterjali osas. M. Olbrei rõhutab, et pilt on algklasside loodusõpetus- ja emakeeletunnis asendamatu. E. Voltein kirjutab, et sageli kasutatakse pilti emakeeletunnis kahjuks ainult kahes funktsioonis: mõiste selgitajana ja objektina, mille järgi püütakse jutustada. Kõige lihtsam on lapsele selgitada uusi sõnu ja mõisteid pildi abil (Voltein, 1998). Pildid on traditsiooniliselt kõige levinumad vahendid kõnearenduses. Nende osatähtsus on kasvanud ja kasvab veelgi koos õpetavate arvutiprogrammide kasutamisega (Karlep, 2003). Pilt ei ole ainult teksti ilmestav osa, vaid pildilise info lugemise oskuse korral võib mõista palju paremini mitmesuguseid seoseid ja saada infot, mida on väga keeruline sõnades esitada (Aher jt., 1997).

Käesoleva bakalaureusetöö autorile sai õppematerjali valmistamisel ajendiks peale eespool nimetatut ka raamat „Üldõpetuse rakendamine lasteaias“, mille koostajaks oli Kristiina Nugin 2013. aastal ja Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008), kus on kirjas, et õppe- ja kasvatusgevus viiakse läbi üksi ja ühistegevusi võimaldavas keskkonnas, seotakse eelkõige kodukohaga ning arvestatakse nii üldisi kui ka valdkondade õppe- ja kasvatusgevuse eesmärgi, eri valdkondade sisude tegevuste lõimimist, tegevusteks vajalike

vahendite kaasamist. Materjali koostamisel arvestati veel 6-7aastaste laste kõnearengut, selle seost mõtlemisega ja mängu tähtsust lapse õppimisel. Abimaterjaliks on autor joonistanud digitaalpliatsiga digitaaltahvlile ehk graafikalauale pildid, mis on võimalik välja printida kaartidena. Pildikaartidel on kujutatud lapsed ja kaardi nurkades joonistused esemetest ning loomadest. Komplekt võimaldab läbi viia erinevaid mängu kõneoskuse arendamiseks, kuid samal ajal sobivad erinevate tegevusvaldkondade lõimimiseks.

Abimaterjal „Tähelapsed“. Õppevahendiks on pildikaardid, mida lasteaiaõpetaja saab laste kõne arendamisele toetudes kasutada paljude tegevusvaldkondade õpetamisel (lisa 3). Samas võimaldavad kaardid seoseid luua nii otseselt kui ka kaudselt, jättes lastele avastamise võimaluse. Kaartidele on joonistatud lapsed (poisid ja tüdrukud), kelle riietel on nimega ühtiv täht ning lisaks võib pildikaartidelt leida veel sama häälikuga algavaid väikeseid pilte kaardi nurkades. Pildikaartide abil saab jutustada, loendada, moodustada hulki, võrrelda, mängida memoriini, õppida aastaage, värve, kehaosi, kirjeldada, leida sarnasusi jne. Abimaterjal koosneb 33 pildikaardist, sõnasedelitest (lisa 3) ja mängujuhendist (lisa 2). Mängujuhendis on ära toodud kümme näidismängu teemadena, mida hõlmavad lasteaia õppekavad ja igale mängule on antud iseloomulik pealkiri. Iga mängu juures on kirjas eesmärgid, nimetatud pildi- ja sõnakaardid, millega mängu läbi viiakse ning täpne tegevuse kirjeldus.

Teema 1 on mõeldud häälikute eristamiseks sõnas, hääliku asukoha määramiseks ning hääliku ja tähe mõiste kinnistamiseks. Lisaks on võimalik moodustada lauseid sõnadest, mis algavad sama häälikuga. Teema 2 käsitleb loovjutukese koostamist pildikaardi järgi. Erinevad pildikaardid võimaldavad jutukesi koostada laste huvidest, aastaegadest, loomadest, tähtpäevadest jne. See teema ühendab valdkonna *Keel ja kõne* valdkonnaga *Mina ja keskkond*. Teema 3 võimaldab ühendada valdkonnad *Keel ja kõne*, *Matemaatika* ning *Kunst*. Lastel on pildikaartidelt võimalik leida ja joonistada asju, mida on seal mitu või üks, vastavalt antud ülesandele. Teema 4 on mõeldud kirjeldamisoskuse arendamiseks. Selle mängu puhul saab integreerida valdkondi *Keel ja kõne* ning *Matemaatika*. Teema 5 lõimib valdkonnad *Keel ja kõne*, *Matemaatika*, *Mina ja keskkond* ning *Liikumine*. Rühmade moodustamine toimub erinevate tunnuste abil, kus laps pildikaardi abil ise õige rühma leiab ja selle juurde liigub. Teema 6 käsitleb asukoha määramist ehk orienteerumist pildikaardi suhtes. Oluliseks saab oskus paigutada pildikaart õigesse kohta: ette, taha, paremale, vasakule jne. See mäng seob valdkonna *Keel ja kõne* valdkonnaga *Matemaatika*. Teema 7 on mõeldud matemaatilise jutukese koostamiseks. Pildikaartidelt on võimalik leida numbrimärk, mis annab

matemaatilisele jutukesele sisu või suuna. Mäng lõimib valdkonnad *Keel ja kõne* ning *Matemaatika*. Teema 8 käsitleb häälimist, kus lapsed saavad oma oskust häällida arendada nii üksikult kui grupis. Integreerida saab mängu abil valdkondi *Keel ja kõne* ning *Mina ja keskkond*. Teema 9 tutvustab ja kinnistab aastaegade tundmist ning ka siin on lõimitud valdkonnad *Keel ja kõne* ning *Mina ja keskkond*. Teema 10 on mõeldud lugemisoskuse arendamiseks. Mängus on vaja ühendada pildikaart sobiva sõnakaardiga.

Abimaterjali koostamisel kasutati 11 allikat, mille loetelu on ära toodud abimaterjali lõpus (lisa 2).

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Uurimuse eesmärgiks oli 1) koostada abimaterjal lasteaiasõpetajale 6-7aastaste laste kõne arendamiseks erinevate tegevusvaldkondade lõimimisel; 2) saada abimaterjalile eksperthinnang.

Püstitati järgmised uurimisküsimused:

- Kuidas ja mil määrad hindavad eksperdid koostatud abimaterjali 6-7aastastele lastele sobilikuks?
- Kuidas ja mil määral saavad ekspertide arvates täidetud abimaterjalile seatud eesmärgid:
  - 1) teemad ja mängud on kooskõlas „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga“;
  - 2) teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmarke erinevates valdkondades;
  - 3) teemad ja mängud aitavad integreerida erinevaid valdkondi;
  - 4) valitud teemad ja mängud toetavad laste varasemaid teadmisi;
  - 5) pildikaartidest abimaterjalil on kõnearenduseks sobiv;

Metoodika

Valim

Ekspertide valikul lähtuti töö eesmärgist ja neljast kriteeriumist, millest kõik pidi olema täidetud:

1. Õpetajal on 6-7aastaste lastega töötamise kogemus.
2. Nad kasutavad oma töös tegevuste lõimimist.
3. Eksperdid soovivad ise antud abimaterjali praktiliselt läbi teha.
4. Erialane tööstaaž on vähemalt viis aastat.

Ekspertideks olid seitse lasteaiaõpetajat, kelle tööstaaž ulatus 5-36 aastani. Kaks õpetajat on magistrikraadiga ja üks vanemõpetaja. Nimetatud vanemõpetaja on haridusteaduse magister, (alushariduse pedagoog- nõustaja, 2009), Järvamaa Omavalitsusliidu (JOL) tunnistus- Järvamaa parim lasteaiaõpetaja 2009, mentor, Järvamaa arengustrateegia 2012-2020 koostamise töögrupi liige 2011 ja Tallinna Pedagoogilises Seminaris viinud läbi loenguid (2010- 2014). Kaks eksperti on maakonnas tuntud ja tunnustatud staažikad pedagoogid.

Abimaterjali hindasid kõik lasteaiaõpetajad (tabel 1). Tegemist on 6-7aastaste lastega tegelevate õpetajatega ning valiku põhjuseks sai soov neile materjali tutvustada ja kuulda nende arvamust.

Mõõtevahend

Ekspert hinnangu saamiseks kasutati küsimustikku (lisa 1), mille koostamisel võeti eeskujuks Tartu Ülikoolis varasematel aastatel valminud Sirli Meriste (2013) ja Annika Ristov (2012) küsimustikud, mida varieeriti ja täiendati vastavalt konkreetse töö vajadustele. Pärast abimaterjali praktiliselt läbikatsetamist paluti ekspertidel täita küsimustik. Abimaterjaliga tegelesid lasteaiaõpetajad ajavahemikul 03. märts-10. aprill 2014. Kõik eksperdid said küsimustiku ja abimaterjali paber kandjal. Küsimused 1-19 olid koostatud väidetena valikvastustega Likerti skaalal (üldse mitte; pigem ei; nii ja naa; pigem jah; kindlasti jah) ning iga küsimuse juures oli võimalus ettepanekuid teha või oma vastust kommenteerida. Nimetatud väited puudutasid abimaterjali eesmärgipärasust, eakohasust, arusaadavust ja põhjendatust. Küsimus 20 käsitles kõiki mänge eraldi võetuna nende arusaadavuse ja läbiviimise seisukohalt ning võimalikke muutmissoovitusi. Küsimused 21-23 olid eksperdi taustaandmete kohta: tööstaaž oma erialal; haridustase; laste, kellega ekspert töötab, vanus. Andmete kogumisel ja analüüsimisel kasutati kvalitatiivse ja kvantitatiivse uurimistöö meetodi kombineerimist.

Protseduur

Abimaterjali valmistamiseks kasutas autor oma joonistusi, digitaaltahvli Slimline Sketch Tablet ning programme Microsoft Paint ja ArcSoft PhotoStudio. Ekspertid hindasid abimaterjali 2014. aasta märtsis ja aprillis. Abimaterjali hindamiseks pöörduti kõigepealt lasteaedade direktori või õppejuhi poole, kes aitasid leida uurimuse läbiviimiseks sobivaid lasteaiaõpetajaid. Autori sooviks oli leida oma alal vähemalt 5-aastase tööstaažiga õpetajaid, kellel on 6-7aastaste lastega töötamise kogemus ning kasutavad oma töös lõimimist.

Kokkulepe saavutati seitsme lasteaiaõpetajaga. Neljale eksperdile toimetas autor ise küsimustiku ja abimaterjali kohale ning kolme eksperdi puhul kasutas kontaktisikute abi. Kolme eksperdiga sai autor vestelda küsimustikele järele minnes ja kolme küsimustiku tagastamisel tuli kasutada kontaktisikut. Üks küsimustik saadeti posti teel. Abimaterjalile hinnangu andmiseks viisid õpetajad ise lastega mängu läbi. Abimaterjali katsetamisel ei pidanud eksperdid vajalikuks informeerida lapsevanemaid, kuna mängud viidi läbi igapäevaste õppetegevuste käigus. Ekspertid hindasid abimaterjali sobivust bakalaureusetöö autori koostatud küsimustiku (lisa 1) põhjal, jagades oma kogemusi, tehes parandusi ja ettepanekuid. Abimaterjali katsetamise protsessis osalemine, küsimustikule vastamine ja tagasiside andmine oli vabatahtlik ning anonüümne.

Tulemused ja arutelu

Käesoleva töö uurimuslikust osast lähtudes on tulemused ja arutelu esitatud ühes peatükis. Ekspertihinnangu abimaterjalile andsid seitse inimest. Ekspertide valimit iseloomustab tabel 1.

Tabel 1. *Ekspertide andmed*

Eksperti nr	Haridus	Tööstaaž aastates	6-7a lastega töötamise kogemus	Laste vanus kellega töötab
Ekspert 1	kõrgharidus	5	jah	6-7aastased
Ekspert 2	kõrgharidus	26	jah	6-7aastased
Ekspert 3	keskeriharidus	33	jah	6-7aastased
Ekspert 4	keskeriharidus	36	jah	6-7aastased
Ekspert 5	kõrgharidus	15	jah	6-7aastased
Ekspert 6	kõrgharidus	26	jah	6-7aastased
Ekspert 7	kõrgharidus	30	jah	6-7aastased

Tabeli 1 andmetest on näha, et ekspertide tööstaaž õpetajana oli 5-36 aastat ja 6-7aastaste lastega töötamise kogemust omasid kõik pedagoogid. Tabeli 1 andmete põhjal selgub veel, et kõrgharidusega oli viis õpetajat ja neist neljal 15-30aastat tööstaaži. Seega on eksperdid suure töökogemusega ja pädevad andma autori poolt koostatud abimaterjalile eksperthinnangut.

Bakalaureuseöö eesmärgiks oli koostada abimaterjal lasteaiasõpetajale 6-7aastaste laste kõne arendamiseks erinevate tegevusvaldkondade lõimimisel ning saada valminud abimaterjalile eksperthinnang. Järgnevalt on selgema ülevaate esitamiseks toodud ekspertide vastustest kokkuvõttev tabel.

Tabel 2. *Ekspertide hinnangud abimaterjalile*

Väited	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti jah
Abimaterjalis olevad teemad ja mängud on kooskõlas KELA riikliku õppekavaga				1	6
Teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmäärke valdkonnas <i>Keel ja kõne</i>					7
Teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmäärke valdkonnas <i>Mina ja keskkond</i>				2	5
Teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmäärke valdkonnas <i>Matemaatika</i>				4	3
Teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmäärke valdkonnas <i>Liikumine</i>		1	2	4	
Teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmäärke valdkonnas <i>Kunst</i>		1	2	1	3
Valitud teemad toetavad laste varasemaid teadmisi					7
Mängud on lastele jõukohased				3	4
Teemad ja mängud on lastele arusaadavad			1	2	4
Mängud aitavad kinnistada laste teadmisi erinevates tegevusvaldkondades					7

Teemad ja mängud aitavad integreerida erinevaid valdkondi	2	5
Teemad ja mängud võimaldavad rühmatööd	1	6
Mängud arendavad laste kõneoskust		7
Mängud arendavad laste tähelepanu	1	6
Tegevused võimaldavad arendada arutlemisoskust	1	6
Pildikaartidest abimaterjal on kõnearenduseks sobiv	1	6
Sõnakaartidest abimaterjal on kõnearenduseks sobiv	1	6
Abimaterjal sobib õpetajale 6-7- aastaste lastega kõnearenduse ja lõimimise läbiviimiseks	1	6
Mängud on lastepärased	2	5

Märkus: Numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste esinemissagedust

Esimest väidet hinnates leidsid kuus eksperti, et abimaterjalis toodud teemad ja mängud on kooskõlas Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2008) ja üks ekspert vastas, et „pigem jah“ (tabel 2). Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas on kirjas, et õppe- ja kasvatustegevus viiakse läbi üksi ja ühistegevusi võimaldavas keskkonnas, seotakse eelkõige kodukohaga ning arvestatakse nii üldisi kui ka valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgi, eri valdkondade sisude tegevuste lõimimist, tegevusteks vajalike vahendite kaasamist. Abimaterjali koostamisel püüdis autor kõike seda arvestada. Teise väite puhul vastasid kõik eksperdid, et teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmärgi valdkonnas *Keel ja kõne*. Üks ekspert lisas ettepaneku kasutada pildikaarte valdkonnas *Keel ja kõne* juba neljandast eluaastast alates. Autor nõustub selle ettepanekuga, kuna on seda ise katsetanud. Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008) toob ära valdkonna *Keel ja kõne* sisus: hääldamine, sõnavara, jutustamine, kuulamine, lugemine jne. Koostatud mängudes on kõnearenduslike tegevuste kavandamisel seda arvestatud. Olulised teadmised selleks on oma raamatus andnud M. Hallap ja M. Padrik (2008) kirjutades, et kuigi õppekavas ning rakendusjuhises on arengutulemused ja soovitusel eraldi suhtlemise, hääldamise, sõnavara,

grammatika ning lugemise ja kirjutamise valmiduse kohta, on kõnearenduses kõik need tasandid lõimitud.

Kolmanda väite tulemusel, kas teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmärke valdkonnas *Mina ja keskkond*, olid ekspertide vastused viiel korral „kindlasti jah“ ja kahel korral „pigem jah“. Mängude koostamisel arvestas autor last ümbritseva ja kodukoha keskkonnaga, nagu see on kirjas J. Käis (1996) töödes, kus ta ei vastandanud üldõpetust ainesüsteemile, vaid muutis üldõpetuse sisu süsteemsemaks ja koduloolisemaks. Neljanda väite hinnangud, et teema ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmärke valdkonnas *Matemaatika*, jaotusid vastavalt „pigem jah“ neli korda ning „kindlasti jah“ kolme eksperdi arvates. Valdkondi *Matemaatika* ning *Keel ja kõne* sai lõimitud, sest laps õpib võrreldes ümbritsevates objektides ja nähtustes ühist ja erinevat mõistma, õpib mitmesuguste tunnuste alusel süsteeme looma, järjestades, rühmitades ning loendades (Kulderknup, 2009). Mängud ja teemad III- VI võimaldavad seda teha pildikaartide abil. Laane (2012) on oma uurimuse tulemusel ära toonud ekspertide arvamuse matemaatilise mängu kohta, kus kirjutab, et mäng peaks sisaldama võimalikult palju erinevaid oskusi ning võimaldaks korrata eelnevalt saadud teadmisi.

Viiendat väidet hindasid eksperdid kolme erineva vastusevariandiga ning teema puudutas õppe- ja kasvatustöö eesmärkide täitmist valdkonnas *Liikumine*. Neli eksperti vastasid „pigem jah“ ning soovitasid pildikaartidel nimetähed suuremaks teha, et lastel oleks parem kaugelt lugeda. Kaks eksperti andsid hinnanguks „nii ja naa“, kuid üks neist ütles, et mäng pakub palju põnevaid ideid. Üks ekspert vastas „pigem ei“. Põhjenduseks toodi ka ruumipuudust rühmades. Kuues väide, kus oli vaja hinnang anda teemade ja mängude kohta, mis aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmärke valdkonnas *Kunst*, sai kolmel korral vastuseks „kindlasti jah“, ühel korral „pigem jah“, kahel korral „nii ja naa“. Üks õpetaja andis vastuseks „pigem ei“. Tema hinnang on autorile mõistetav, kuna rühm tegeleb süvendatult loovtegevustega ning pakutu jääb liiga üldiseks. Aher jt. (1997) on öelnud, et pildilise info lugemise oskuse korral võib mõista palju paremini mitmesuguseid seoseid ja saada infot, mida on väga keeruline sõnades esitada.

Seitsmendat väidet hindasid kõik eksperdid vastusega „kindlasti jah“, olles nõus, et valitud teemad toetavad laste varasemaid teadmisi. Väide kaheksa sai neli korda vastuseks „kindlasti jah“ ja kolm korda „pigem jah“, näidates sellega, et mängud on jõukohased. Kaks eksperti olid lisanud, et mängud eeldavad õpetaja oskust mängule loovalt läheneda ning raskusastet reguleerida. Siia saab võrdluseks tuua Vögotski teooria lähema arengu tsoonist. Tsoon moodustub aktuaalse arengu ja potentsiaalse arengu tasemetel vahel. Teisiti sõnastatuna tähistab see kaht taset: 1) mida laps suudab ülesannet lahendades teha iseseisvalt ja 2) mida laps sooritab täiskasvanu või pädevama eakaaslase abiga (Kivi & Sarapuu, 2009).

Üheksanda väite korral, kas mängud on lastele arusaadavad, anti neljal korral hinnanguks „kindlasti jah“, kahel korral „pigem jah“ ja ühel korral „nii ja naa“. Kaks eksperti lisas, et arusaadavus oleneb õpetaja oskusest lastele mängu selgitada ja üks ekspert vastas, et seitsmeaastased haarasid mängu lennult ning pakkusid omapoolseid võimalusi. Täiskasvanu turvaline lähedalolek ja mängus osalemine julgustavad last maailma vallutama. Täiskasvanutest sõltub, kas laps mängib, kuidas ta mängib ja kuidas lapse mängud arenevad (Brotherus, A., Hytönen, J., & Krokfors, L., 2001).

Kümnes väide tõi ekspertidelt üksmeelse vastuse „kindlasti jah“, viidates sellele, et mängud aitavad kinnistada laste teadmisi erinevates tegevusvaldkondades. Teemad ja mängud aitavad integreerida erinevaid valdkondi oli 11. väide ning üks olulisemaid ja see sai viiel korral vastuseks „kindlasti jah“ ning kahel korral „pigem jah“. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) mõistetakse integreerimist kui erinevate tegevusvaldkondade ja tegevuste omavahelist lõimimist (Nugin, 2013). Kaks eksperti olid lisanud, et liikumise ja kunstiga seostamine osutusid raskemaks. Mängude hulgas jäi vastavate tegevuste valikuvõimalus ilmselt liiga tagasihoidlikuks. Tammemäe (2008) on oma uurimuses kirjutanud, et kindlasti ei tohiks unustada, et kirjaliku kõne tingimusteta eelduseks on arenenud suuline väljendusoskus. Kõnet ja selle arendamist ei saa koolieelses eas eraldada teistest arenguvaldkondadest, kõnelise suhtlemise arendamine toimub iga päev erinevate tegevuste kaudu.

12. väite puhul, kas mängud võimaldavad rühmatööd, vastasid kuus eksperti „kindlasti jah“ ja üks „pigem jah“. A. Saar (1997) on kirjutanud, et integratsioon loob rikkalikult huvitavate ning arendavate tegevuste võimalusi nagu näiteks töötamine suures/väikeses rühmas. Väide 13 sai hinnanguks seitse korda „kindlasti jah“, viidates sellele, et mängud ja teemad võimaldavad arendada laste kõneoskust. Kõnearendus on kogu õpetamist- õppimist läbiv ja lõimiv protsess (Karlep, 2003), mis selle uurimistöo seisukohalt on oluline mõte ning väite eest saadud tulemus näitab liikumist püstitatud eesmärgi poole. Tammemäe (2008) tõi oma uurimuses välja, et alushariduse roll on toetada lapse igakülgselt arengut ning valmistada laps ette edukaks toimetulekuks koolis. Kõne ja kõnelise suhtlemise rolli lapse arengus ei saa alahinnata. Sellele toetub kogu lapse tegevuse reguleerimine ning uute teadmiste omandamine ja kasutamine kõigis ainevaldkondades.

14. väide andis kuuel korral „ kindlasti jah“ ja üks kord „pigem jah“, kinnitades seega, et mängud arendavad laste tähelepanu. Üks ekspert on nimetanud kümnennda teema mängu kõige enam tähelepanu arendavateks. Mäng soodustab lapse kognitiivsete protsesside – taju, tähelepanu, mälu, mõtlemise – arengut (Niilo & Kikas, 2008). Väide 15, et mängud võimaldavad arendada arutlemisoskust, sai kuult ekspertidelt vastuseks „kindlasti jah“ ja ühelt „nii

ja naa“. Männamaa ja Marats (2008) on kirjutanud, et seitsmendal eluaastal huvitub laps õppimisest, probleemide lahendamisest ja keerukatest ülesannetest. Valdavad suhtlusvormid täiskasvanuga on isikuline ja verbaalne. Ta hakkab arutlema laiemate teemade ja eetiliste probleemide üle (Männamaa & Marats, 2008). Pildikaartidest abimaterjal on kõnearenduseks sobiv, sai ekspertide hinnanguks kuus korda „kindlasti jah“ ja üks kord „pigem jah“ ja omab selle töö seisukohalt saadud tulemusena positiivset tähendust. Sõnakaartidest abimaterjali sobivuse hindasid eksperdid sarnaselt eelmisega kuuel korral „kindlasti jah“ ja ühel korral „pigem jah“. E. Voltein (1997) on kirjutanud, et kui on olemas pildid üksikesemetest ja sõnakaardid, on mõistete tundmise kontrolligi kiire ja tõhus. 18. väide sai kuus korda vastuseks „kindlasti jah“ ja üks kord „pigem jah“, viidates tulemusena sellele, et abimaterjal sobib 6-7aastaste lastega kõnearenduse ja lõimimise läbiviimiseks. Saadud tulemus on oluline näitaja uurimistöös seisukohalt, sest aitab täita püstitatud eesmärgi. Kaks eksperti pidas pildikaarte sobilikuks kasutada juba alates neljandast eluaastast. Pildid on traditsiooniliselt kõige levinumad vahendid kõnearenduses (Karlep, 2003). Viimane väide, kus tuli anda hinnang mängude lastepärasusele, sai ekspertidelt vastusteks viis korda „kindlasti jah“ ja kaks korda „pigem jah“. Üks ekspert lisas, et lastepärasus sõltub palju õpetaja enese loovast lähenemisest. Kuna tegemist ei olnud rollimängu ega vabamänguga, vaid õppemängudega, siis selliseid külgi mängud omasid, sest tavaliselt on õppemängud seotud vaimsete võimete arendamisega, lisaks sellele kujuneb mängudes ka oskus kooskõlastada oma toiminguid teiste mängijatega, täita täpselt mängureegleid ja reguleerida oma soove sõltuvalt ühisest eesmärgist (Ugaste, 2005).

Teemakonspektide muutmissoovitusi andsid neli eksperti seitsmest. Esimese mängu puhul soovitas üks ekspert täpsustada sõnastust. Muudatus on nüüd mängujuhendisse sisse viidud. Üheksanda mängu juures soovitas ekspert pildikaardilt aastaaja nimetuse ja lapse nime ära kustutada, et mängu huvitavamaks muuta. Autor leidis, et muudatus on vajalik, sest siis saavad lapsed ise arvata, missuguse aastaajaga on tegemist.

Tabelis 2 toodud hinnangute koondülevaatest selgub, et enamusele väidetest vastasid eksperdid „kindlasti jah“ 98 korda ja „pigem jah“ 26 korda. Väitele „nii ja naa“ vastasid eksperdid kuus korda, väitele „pigem ei“ viis korda ning väide „üldse mitte“ vastati kahel korral. Väited „pigem ei“ ja „üldse mitte“ tõid välja, et neid teemasid ja mängu on raskem siduda liikumise ning kunstiga. Samas kunstiga seostamine sai kolmelt eksperdilt hinnanguks „kindlasti jah“, kuhu oli ka lisatud, et see oleneb õpetaja loovusest. Neli eksperti olid rahul, et said katsetada uut pildimaterjali, kus on kaasas otsene juhend ning soovisid seda edaspidiseks kasutamiseks.

Ekspertihinnangutest võib kokkuvõtlikult järeldada, et väljatöötatud abimaterjal on lasteaiaõpetajale sobilik 6-7aastaste laste kõne arendamiseks erinevate tegevusvaldkondade

lõimimisel. Bakalaureusetöö eesmärk koostada toimiv abimaterjal lasteaiaõpetajale sai täidetud. Ekspert hinnangud abimaterjalile olid peamiselt positiivsed ja tunnistasid teemade ja mängude konsepte asja- ning eakohasteks. Bakalaureusetöö autor loodab, et koostatud abimaterjal jõuab kõigi nende lasteaiaõpetajateni, kes on sellest huvitatud.

Töö piirangud:

Abimaterjalile antud hinnangute tulemused ei ole üldistus kõigi Eesti lasteaiaõpetajate arvamustest. Uurimuses osalesid üks Paide, kaks Türi, kaks Rakvere ja kaks Tartu lasteaiaõpetajat. Piiranguks võib osutada ka see, et autori koostatud küsimustiku väited ei pruukinud anda igakülgset ja piisavat informatsiooni abimaterjali kõikide aspektide kohta. Küll aga saab koostada uue küsimustiku ja ekspertide antud hinnangute ning kommentaaride põhjal valmistada parandatud abimaterjali, et see siis jagada suuremale ekspertide grupile läbitegemiseks ja tagasiside saamiseks.

Tänuõnad

Töö autor tänab kõiki, kes aitasid kaasa käesoleva töö valmimisele. Tänu lasteaedade direktoritele, kes aitasid leida häid eksperte ning eriline tänu ekspertidele, kes nõustusid abimaterjali katsetama ja juhtisid tähelepanu abimaterjali puudustele. Tänan Epp Tulvistet abi eest resümee tõlkimisel.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Aher, S., Kala, U., Nurm, T., & Tõnisson, E. (1997). *Õppimiskeskne õpetamine*. Tallinn. Kirjastus: Avita.
- Bozhovich, E. D. (2014). *On the Problems of Speech Development and Teaching Reading in Daniil Elkonin's Works*.
Külastatud aadressil:
<http://eds.a.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/eds/detail?vid=16&sid=c71411af-fe21-49f5-bb9c-28bf916512fb%40sessionmgr4004&hid=4105&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmU%3d#db=a9h&AN=95639573>.
- Brotherus, A., Hytönen, J., & Krokfors, L. (2001). *Esi- ja algõpetuse didaktika*. Tallinn: OÜ Vali Press.
- Butterworth, G., & Harris, M. (2002). *Arengu psühholoogia alused*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Erelt, T. (2002). *Sõnavõistlus andis uued eesti sõnad*. Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts. Külastatud aadressil <http://keeleabi.eki.ee/artiklid3/sonavoistlus.html>.
- Etti, T. (2011). *Lasteaia- ja klassiõpetajate ning lastevanemate ootused laste koolis toimetulekul vajaminevate oskuste suhtes*. Tartu Ülikool. Haridusteaduskond. Magistritöö.
- Fisher, R. (2005). *Õpetame lapsi mõtlema*. Tartu: AS Atlex.
- Fisher, R. (2006). *Mõtlemismängud*. Tartu: AS Atlex.
- Hallap, M., & Padrik, M. (2008). *Lapse kõne aredamine. Praktilisi soovitusi kõnelise suhtlemise kujundamisel*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Hansen, K. A., Kaufmann R. K., & Walsh K. B. (1997). „*Hea Alguse*“ *lasteaegade programm*. Tartu: Avatud Ühiskonna Instituut.
- Horm, V. (1985). J. Käis koduloo põhjendajana. Eisen, F. (Koost.) *Koolile pühendatud elu*. Tallinn. Kirjastus: Valgus.
- Huizinga, J. (2003). *Mängiv inimene: kultuuri mänguelemendi määratlemise katse*. Tallinn: Varrak.
- Hujala, E. (2004). *Uuenev alusharidus*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Jaanieste, T. (2004). Lasteaia mängud ja riiklik õppekava. *Haridus*, 12, 28- 3. Külastatud aadressil <http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/122004/lugu9.pdf>.
- Karlep, K. (1998). *Psühholingvistika ja emakeeleõpetus*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Karu, H. & Laane, L. (2008). *Kõnearendusmängud*. Tartu: AS Atlex.
- Kikas, E. (2002). Mõtlemine. Allik, J., & Rauk, M. (Toim). *Psühholoogia gümnaasiumile*. Tartu: TÜ Kirjastus.

- Kikas, E. (2010). Laste teadmiste areng. Taevas, Maa ja Päike laste seletustes. *Mäetagused*. 46, 139. Külastatud aadressil <http://www.folklore.ee/tagused/nr46/index.html#sisu>.
- Kinos, J., & Pukk, M. (2010). *Lapsest lähtuv kasvatus*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kivi, L. (1997). Õppimise alusosad. *Õppekava*. Tallinn: Eesti Vabariigi Haridusministeerium
- Kivi, L. & Sarapuu H. (2009). *Lasteaialaps peres*. Tartu: AS Atlex.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava*. (2008). Vabariigi Valitsus 29.05. nr 87.
- Kulderknup, E. (2009 a). *Õppe- ja kasvatusgevuse valdkonnad*. Tartu: Kirjastus Studium.
- Kurvits, Ü. (2011). *Koolieelse lasteasutuse õppekava rakendamisest lasteaedades Tartu linna lasteaiaõpetajate hinnangul*. Tartu Ülikool. Haridusteaduskond. Magistritöö.
- Käis, J. (1996). *Kooliraamat*. Tartu: Greif.
- Laane, H. (2012). *Matemaatikamängu koostamine puutetahvlil 5-6aastastele lastele*. Tartu Ülikool. Haridusteaduskond. Bakalaureusetöö.
- Loizou, E. (2005). A different kind of play. *European Early Childhood Education Research Journal*. Vol. 13, 2 (97-109).
- Külastatud aadressil:
http://www.tandfonline.com.ezproxy.utlib.ee/doi/abs/10.1080/13502930585209701#.U1zk_ldpIko.
- Mikk, K. (2010). *Loodusõpetuse lõimimine muusikaõpetusega esimeses klassis*. Tartu Ülikool. Haridusteaduskond. Magistritöö.
- Meriste, S. (2013). *Esmaabi algõpetus eelkooliealistele lastele – abimaterjal lasteaiaõpetajale*. Tartu Ülikool. Haridusteaduskond. Bakalaureusetöö.
- Müürsepp, M. (2001). *Rahvaluule ja üldõpetus*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Niilo, A., & Kikas, E. (2008). Mäng. Kikas, E. (Toim). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 120-135). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Nugin, K. (2013). *Üldõpetuse rakendamine lasteaiaas*. Tartu: AS Atlex.
- Olbrei, M (2005). Abimaterjale ainetevahelise integratsiooni toetamiseks esimeses koolisatmes. *Koolikorralduse magistriprojekt*.
- Ristov, A. (2012). *Viljandi Männimäe Lasteaia õpperada 6-7 aastastele lastele*. Tartu Ülikool. Haridusteaduskond. Bakalaureusetöö.
- Russell-Bowie, D.(2009). Syntegration or disintegration? Models or Integrating the Arts Across the Primary Curriculum. *International journal of Education / the Arts*. Vol.10, 28.
- Külastatud aadressil: <http://eric.ed.gov/?id=EJ867855>.
- Saar, A. (1997). *Laps ja mäng*. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.

- Saar, K. (1997). Integratsioon algõpetuses. *Õppekava. Põhikooli I aste*. Tallinn: Eesti Vabariigi Haridusministeerium.
- Singer, E. (2013). Play and playfulness, basic features of early childhood education. *European Early Childhood Education Research Journal*. Vol. 21, 2.
- Smith, P. K., Cowie, H., & Blades, M. (2008). *Lapse arengu mõistmine*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Tammemäe, T. (2008). *Kahe- ja kolmeaastaste eesti laste kõne arengu tase Reynelli ja HYKS testi põhjal ning selle seosed koduse kasvukeskkonna teguritega. Doktoriväitekiri*. Tallinn: Tallinna Ülikool. TPÜ Kirjastus.
- Ugaste, A. (2005). Laps ja lasteaed. Kivi L., & Sarapuu, H. (Koost.). *Lasteaiaõpetaja käsiraamat*. Tartu: AS Atlex.
- Ugaste, A., Tuul M., & Välk T., (2008). Mängu tähtsus lapse arengus ning mängu juhendamine. Kulderknup, E. (Toim). *Üldoskuste areng koolieelses eas* (lk 44-62). Tartu: Kirjastus Studium.
- Külastatud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>.
- Voltein, E. (1998). *Kuma I. Artiklite kogumik*. Mida teha pildiga? (lk. 62-65). Tartu. Kirjastus: OÜ Vali Press.
- Vääri, E., Kleis, R. & Silvet, J. (2006). *Võõrsõnade leksikon*. Tallinn: Kirjastus Valgus
- Õun, T., Ugaste, A., Tuul, M., & Niglas, K. (2010). Perceptions of Estonian pre-school teachers about the child-centred activities in different pedagogical approaches. *European Early Childhood Education Research Journal*. Vol. 18, 3.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Выготский, Л. С. (1999). *Мышление и речь*. Изд. 5. Москва: Издательство Лабиринт.
- Külastatud aadressil: http://www.koob.ru/vigodsky_v_l/vihotskij_mishlenie_i_rech

Lisad

Lisa 1

Lugupeetud ekspert!

Olen koolieelse lasteasutuse õpetaja ja Tartu Ülikooli haridusteaduskonna III kursuse üliõpilane Irma Olonen. Kirjutan oma bakalaureusetöö teemal *Abimaterjal õpetajale 6-7-aastaste laste kõne arendamiseks erinevate tegevusvaldkondade lõimimisel*. Koostasin küsimustiku abimaterjalis olevate mängude kohta. Paluksin antud mängudele Teie eksperthinnangut. Ankeet on anonüümne ja saadud andmeid kasutan vaid oma uurimustöös.

irma.olonen(att)gmail.com

Olles mängud läbimänginud minu poolt koostatud abimaterjaliga, vastake palun järgnevatele küsimustele ja andke hinnang väidetele, märkides kasti X. Vajadusel lisage oma ettepanekud.

1. Abimaterjalis olevad teemad ja mängud on kooskõlas KELA riikliku õppekavaga.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

Ettepanekud _____

2. Teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmärke valdkonnas *Keel ja kõne*.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

3. Teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmärke valdkonnas *Mina ja keskkond*.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

4. Teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmärke valdkonnas *Matemaatika*

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

5. Teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmärke valdkonnas *Liikumine*

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

6. Teemad ja mängud aitavad täita õppe- ja kasvatustöö eesmärke valdkonnas *Kunst*

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

7. Valitud teemad toetavad laste varasemaid teadmisi.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

Ettepanekud _____

8. Mängud on lastele jõukohased.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

9. Teemad ja mängud on lastele arusaadavad.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

10. Mängud aitavad kinnistada laste teadmisi erinevates tegevusvaldkondades.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

11. Teemad ja mängud aitavad integreerida erinevaid valdkondi

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

12. Teemad ja mängud võimaldavad rühmatööd.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

13. Mängud arendavad laste kõneoskust.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

14. Mängud arendavad laste tähelepanu.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

15. Tegevused võimaldavad arendada arutlemisoskust.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

16. Pildikaartidest abimaterjal on kõnearenduseks sobiv.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

17. Sõnakaartidest abimaterjal on kõnearenduseks sobiv.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

18. Abimaterjal sobib õpetajale 6-7- aastaste lastega kõnearenduse ja lõimimise läbiviimiseks.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

19. Mängud on lastepärased.

Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah
Ettepanekud _____

20. Tõmmake ring ümber mängudele, mis on arusaadavad ja huvitavad tegevuse läbiviimiseks. Kui tahate anda soovitusi mängu muutmiseks, siis kirjutage palun alljärgnevasse tabelisse. Mängu number	Mida ja kuidas muudaksite?
I	
II	

III	
IV	
V	
VI	
VII	
VIII	

IX	
X	

21. Millises vanuses lastega Te töötate?

3- 4 aastased 4- 5 aastased 5- 6 aastased 6- 7 aastased

22. Kui pikk on Teie tööstaaž teie erialal? .....

23. Teie haridus

kõrgharidus lõpetamata kõrgharidus kesk-eriharidus keskharidus

Täna Teid meeldiva koostöö eest!

Lisa 2

ABIMATERJAL ÕPETAJALE 6-7-AASTASTE LASTE KÕNE ARENDAMISEKS
ERINEVATE TEGEVUSVALDKONDADE LÕIMIMISEL

Koostas Irma Olonen

Tartu 2014

Mängude teemade loetelu

I Teema. Täht ja häälik

Mäng: Tutvumismäng

II Teema. Loovjutukese koostamine

Mäng: Pildijutt

III Teema. Ainsus ja mitmus

Mäng: Uuri, leia, joonista!

IV Teema. Kirjeldamine

Mäng: Kuula ja pane tähele!

V Teema. Rühmitamine. Liikumine

Mäng: Sarnased sõbrad

VI Teema. Asukoha määramine

Mäng: Kus sõber asub?

VII Teema. Matemaatilise jutukese koostamine

Mäng: Matemaatiline jutuke

VIII Teema. Häälimine

Mäng: Kus on häälik?

IX Teema. Aastaajad

Mäng: Neli sõpra

X Teema. Lugemine

Mäng: Pilt ja sõna

I Teema. Täht ja häälik

Mäng: Tutvumismäng

Vahendid: pildikaardid A-Ü-ni

Eesmärgid:

Laps kinnistab häälikute eristamist (äratundmist) sõnas, sõnade täpset hääldamist, hääliku asukoha määramist.

Laps harjutab lausete moodustamist.

Mängu tutvustus ja tegevus:

Õpetaja tutvustab lastele uusi pildikaarte, mida on just nii palju, kui ühes lasteaiarühmas lapsi.

Igal pildikaardil oleval lapsel on oma nimi ja täht, mis asub tema riietel.

Kaardi nurkades on pildikesed asjadest, mis neile meeldivad või millega nad tegelevad.

a) Õpetaja küsib: „*Mis täht on lapse kleidil/pluusil?*“

Kuidas on tema nimi? (lapsed loevad, kui ei oska, siis õpetaja)

Näiteks pilt A:

Kelle nimi meie rühmast algab A-ga?

Mis on veel sellele pildile joonistatud? (Lapsed nimetavad ning häälivad esemeid ja määravad A-hääliku asukoha)

Mängu jooksul tehakse tööd nii mitme pildiga, kui õpetaja vajalikuks peab ja selliste piltidega, mis tasemele vastavad või teemaga sobivad.

b) Iga pildi kohta saab õpetaja küsida küsimusi, mille põhjal on võimalik lauseid moodustada.

Näiteks: *Mida Aole teha meeldib? Mida sulle teha meeldib? Jne.*

Kaardid võib tutvumiseks seinale panna.

II Teema. Loovjutukese koostamine

Mäng: Pildijutt

Vahendid: pildikaardid A-Ü-ni või vastavalt vajadusele valitud kaardid

Eesmärgid:

Laps arendab loovust ja jutukese koostamise oskust valitud pildi järgi.

Mängu tutvustus ja tegevus:

Esimesel korral näitab õpetaja lastele ise ette, kuidas pildi järgi jutukest koostada. Seejärel jaotab lastele pilte või laseb neil pildipakist ühe pildi tõmmata, mille põhjal oma jutuke koostada. Jutukeses on soovitatav kasutada kaardil olevaid illustatsioone ning peategelasena lapse pilti, kes aitab lausete vahel seoseid luua.

Näiteks pildikaart E:

Elsa on väike tüdruk. Ta elab Eestimaal. Tal on pruun lehm.

Elsale meeldib puslesid kokku panna ja pilte värvida. Jne.

See, kas lapse jutuke on sidustekst, oleneb lapse oskustest. Oskuste kinnistamiseks võib sama pildi järgi jutukese koostamist korrata.

III Teema. Ainsus ja mitmus. Joonistamine

Mäng: Uuri ja leia!

Vahendid: pildikaardid A-Ü-ni, pliiats, paber

Eesmärgid: Laps arendab tähelepanu, kinnistab ainsuse ja mitmuse mõistet

Mängu tutvustus ja tegevus: Igal lapsel on paber ja pliiats, õpetajal pildikaart, pliiats ja paber.

Õpetaja näitab, kuidas ta pildikaardilt leiab erinevaid asju, mida on mitu. Näiteks pildikaart: Ö

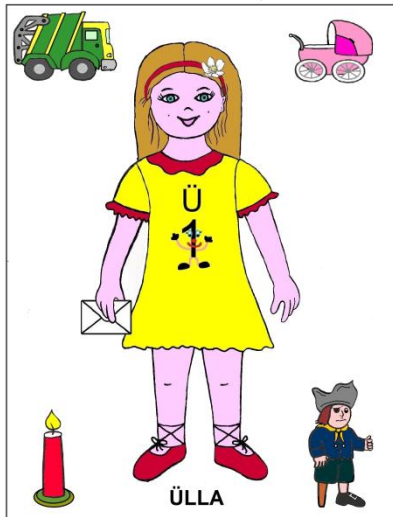
:

Õpetaja nimetab: *söögiriistad, linnud* jne. ning joonistab oma paberile ka söögiriistad ja linnud jne. Seejärel paneb õpetaja laste ette uue kaardi, laseb neil ise otsida, mida on pildikaardil *mitu* ja laps joonistab need enda paberile. Näiteks pildikaart D:

Lapsed peaksid oma paberile joonistama delfiinid, klotsid, lehed jne. Hiljem saab koos kontrollida, kui palju leiti, ning mis leidmata jäi ja vajadusel põhjendada. Ainsuse korral toimub töökäik sarnaselt ning otsitakse, mida on pildil ainult üks. Näiteks pildikaart Ü:

Hea, kui laps oma vastuseid põhjendada oskab (üks puujalg, üks röövel, üks lill jne. – ainsus;).

IV Teema. Kirjeldamine

Mäng: Aita sõpra peita!

Vahendid: pildikaardid A-Ü-ni

Eesmärgid:

Laps arendab tähelepanu, kuulamisoskust, selget sõnade hääldamist, kirjeldamisoskust.

Mängu tutvustus ja tegevus:

a) Lauale või tahvlile (laste ette) asetatakse vähemalt kuus pilti, mis on mingil määral sarnased. Lepitakse kokku, kas teistele arvamiseks kirjeldatakse pildidel olevaid lapsi, esemeid pildi nurkades või nimetatakse täht nimes. Keerulisema ülesande korral võib kõik tingimused jätta ning mida kauem mõistatatakse, seda osavam küsija on. Õigesti arvanud laps saab ise kirjeldama hakata. Mäng algab piltide vaiksest jälgimisest. Esimesel mängimisel näitab õpetaja kirjeldamisvõtteid ette paari pildi põhjal ning vajadusel laseb lastel proovida. Edaspidistes mängudes võib näiteks kasutada pildikaarte E, R, Ö, B, I, L ning kirjeldada järgmiselt:

Tal on patsid. Tal on sokid jalas. Tema nimes on E täht. Tema kleidil on rohelist. Jne.

b) Lapsed jälgivad pilte, püüavad meelde jätta detaile, sulevad silmad ning õpetaja võtab ühe pildi tahvlilt ära. Õpetaja räägib, et ta „ei tunne“ seda last ning nüüd on vaja kirjelduse järgi laps „üles leida“.

Kas lapsed mäletavad, missugune tüdruk pildil oli? Missugused olid ta juuksed, kleit, sokid, jalanõud jne?

V Teema. Rühmitamine. Ametid. Tähestik. Liikumine

Mäng: Sarnased sõbrad

Vahendid: pildikaardid A-Ü-ni, ruum liikumiseks

Eesmärgid:

Laps kinnistab rühmitamisoskust, rahuldab liikumisvajadust, arendab loovust.

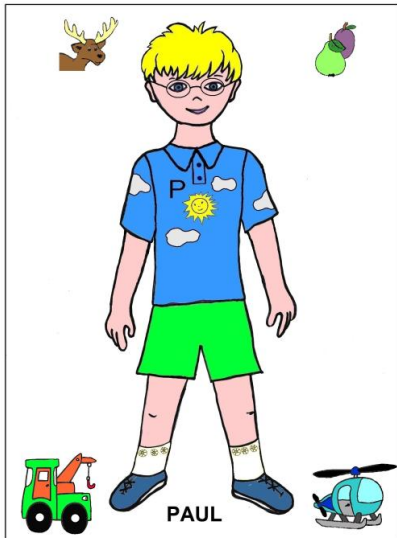
Mängu tutvustus ja tegevus:

a) Iga laps saab pildikaardi. Mängujuht (algul õpetaja, hiljem mõni laps) laseb rühmad moodustada erinevate tunnuste järgi, mida pildilt on võimalik leida.

Näiteks ütleb mängujuht, et *kõhuli heidavad need, kelle pildikaardil on koduloomad*, s.t., et pildikaardid L, S, E, O. Seejärel kontrollitakse koos ülesande täitmist ja antakse uus tunnus rühmade moodustamiseks: *Akna juurde koguneb rühm, kelle pildikaardil on lastel valged sokid jalas* (P, B, H, D, V, R, M) või *nüüd hakkas tööle rühm, kus on sõidukid* (B, P, A) jne.

b) Lapsi saab rühmadesse jaotada pildikaardil oleva tähe järgi. Lapsed, kelle nimi algab P-tähega kogunevad vastava pildikaardi juurde.

Näiteks pilt P:

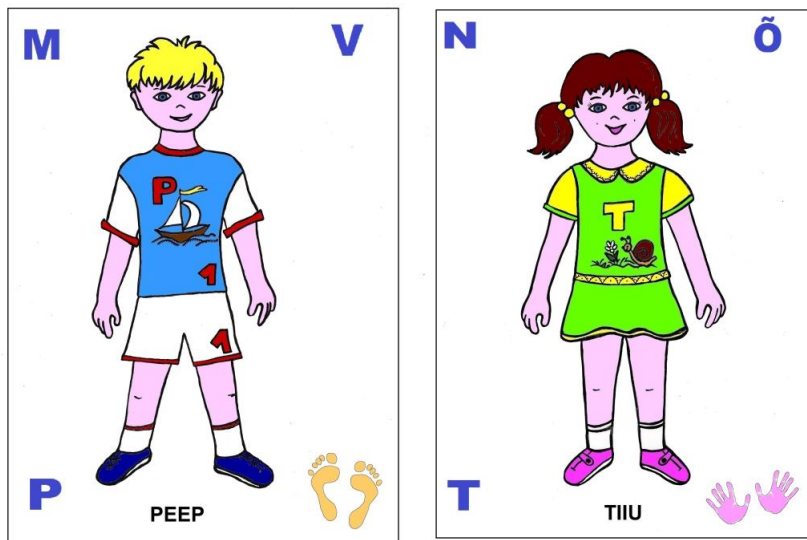
c) Eelnevale ülesandele saab lisada *ameti* välja mõtlemise pildikaardi nurkades olevatest väikestest piltidest.

d) Liikumismänguna saab läbi viia pildikaartide abil tähestiku moodustamist, kui materjal on laste vahel ära jaotatud või ka põrandale segamini asetatud.

VI Teema. Asukoha määramine

Mäng: Kus asub? Kus asub?

Vahendid: pildikaardid A-Ü ning pildikaardid poiss ja tüdruk:

Eesmärgid:

Laps harjutab kohasuhte taju, kohasuhte lausete sõnastamisoskust ja esemete, inimeste asukoha määramisoskust

Mängu tutvustus ja tegevus:

Poisi ja tüdruku pildikaart on asetatud laste ette (tahvlile/seinale), kuid ülejäänud on jaotatud laste kätte.

a) Koos õpetajaga hakatakse pildikaartide asukohta määrama.

Poisiga pildil on määramisel abiks *vasaku ja parem jala* märgid pildi all servas, mis on lapse suhtes õiged, kui pildikaart asetseb tahvlil. Tüdruku pildikaardil aitavad samamoodi *käe märgid* pildi all servas.

Õpetaja küsib:

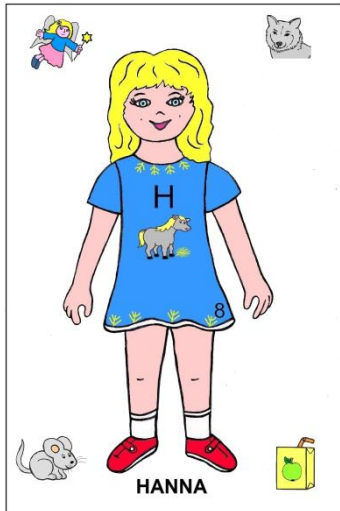
„Kus asub poiss Peebu pilt tahvlil (seinal/laual), kas sinust paremal või vasakul pool?“

Koos leitakse oma vasak ja parem jalg ning määratakse asukoht. Sõnastatakse lause:

Laps: *„ Peebu pilt asub minust vasakul pool.“* Sama tüdruku pildiga. Edasi saavad lapsed asetada pildikaarte oma käest, kuid neil on enne vaja ära tunda täht kaardil või lugeda pildikaardilt nimi ja siis pilt õigesse kohta asetada.

Näiteks:

Õpetaja: *„ Palun pane H- Hanna pildikaart tüdruk Tiist paremale!“*

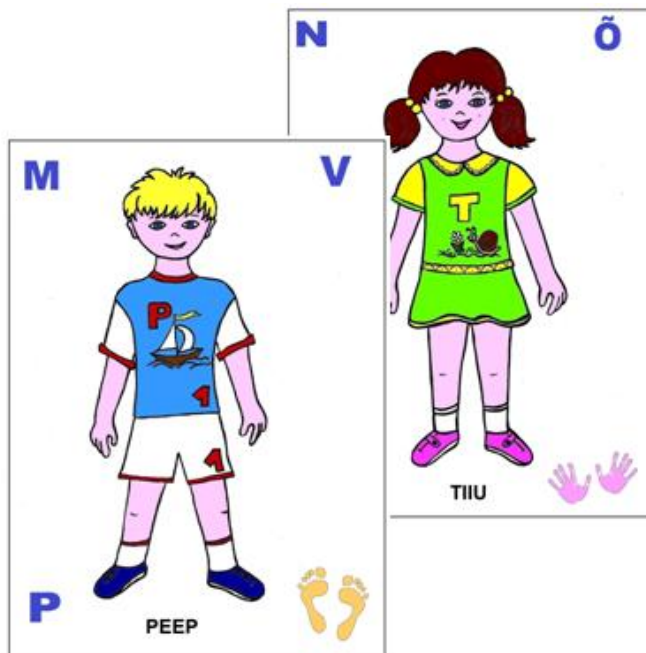
Laps: „Panen Hanna tüdrukust paremale.“

Õpetaja: „Palun pane poisi pildist K- Kaur vasakule!“

Laps: „Panen K-Kauri poisist vasakule.“ Jne.

b) Õpetaja asetab tüdruku pildi poisi pildi taha ja palub lastel lause sõnastada.

Näiteks :

Sõnastus: *Poiss on tüdruku ees. Tüdruk on poisi taga.* Võib ka nimedega sõnastada.

Laps, kes valib tahvlile või alusele asetades oma pildikaardile koht, püüab sõnastada ka asukoha lause.

VII Teema. Matemaatiline jutuke

Mäng: Matemaatiline jutuke

Vahendid: pildikaardid A- L ja vajadusel ka teised

Eesmärgid:

Laps kinnistab matemaatilise jutukese koostamise oskust antud arvu ja pildi abil, harjutab (kinnistab) vastuse sõnastamise oskust.

Mängu tutvustus ja tegevus:

Õpetajal on üks pildikaart näidisenäes käes, kuid ülejäänud on jaotatud lastele.

a) Õpetaja näitab pilti B2 ja sõnastab jutukese (sama pildiga on võimalik koostada veel mitu jutukest), lapsed kordavad algul õpetaja järgi, seejärel proovivad ise sarnaseid jutukeid koostada.

Näiteks:

Mis numbrit me sellel pildil näeme? Kaks (kahte).

Millest me sellel pildil jutukese saame teha? Banaanist ja beebist.

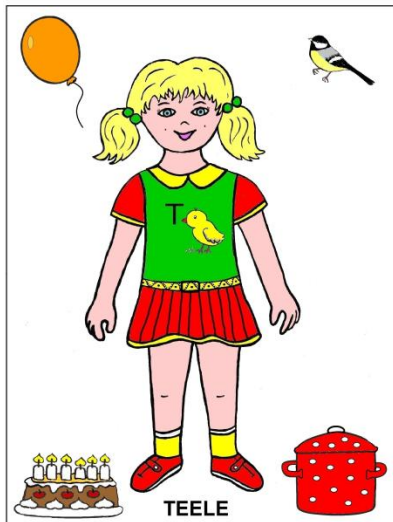
Beritil oli kaks banaani. (Õpetaja joonistab tahvlile kaks banaani). Ta andis ühe banaani beebile.

(Õpetaja tõmbab ühele banaanile joone peale.) Mitu banaani on nüüd Beritil?

Vastus sõnastatakse koos, vajadusel korratakse.

b) Veel on võimalus lastele kaardid ära jagada ning õpetaja koostab ise ülesande. Õpetaja paneb oma kaardi tahvlile. Lastel on vaja osata nimesid lugeda või kuulata nime esimest häälikut, et ära tunda, kelle kaardiga ülesannet tehakse.

Näiteks on õpetajal pildikaart, millele ta juurde jutustab:

Teelel on sünnipäev. Mitme aastaseks ta saab? Kuue aastaseks (küünlad tordil). Ta kutsus endale külla Ülla, Dairi ja Äрни. Mitu last tuli Teele sünnipäevale?

Vastus sõnastatakse ja korratakse koos. Sarnaseid ülesandeid võivad ka agaramad lapsed ise teha.

VIII Teema. Häälimine

Mäng: Kus asub häälik?

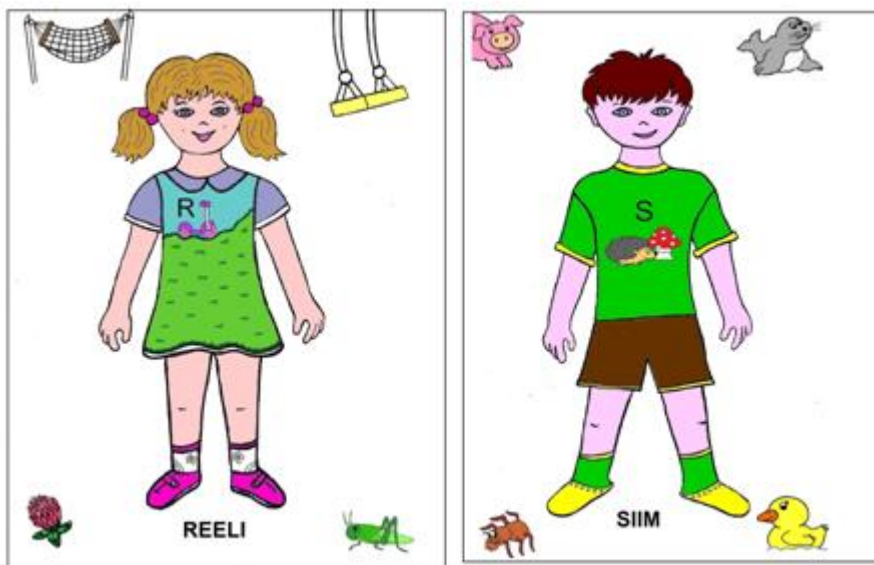
Vahendid: pildikaardid A- Ü-ni

Eesmärgid: Laps kinnistab häälikute järjekorra määramist sõnas.

Mängu tutvustus ja tegevus:

a) Õpetaja valib analüüsiks välja pildikaardid, mis haakuvad parasjagu teemaga.

Näiteks terviseetemadega sobivad Ä, B, A, L, R jne.; muinasjuttudega N, O, H, M; loomadega P, S, K; putukateemaga saab ühendada näiteks R,

S: jne.

Sõnu saab valida vastavalt laste võimetele (lühemad, pikemad sõnad, lihtsamad ja keerulisemad).

b) Suuremat hulka lapsi on häälikuanalüüsiga võimalik haarata, kui igapähele anda kaart.

Lapsed häälivad omaette ning leiavad oma kaardil olevate sõnapiltide hulgast õpetaja öeldud häälikuga sõna. Laps häälib seda valjusti, teised kuulavad häälikute järjekorda ning kontrollivad, kas sõnas oli nimetatud häälik.

IX Teema. Aastaajad. Ilm

Mäng: Neli sõpra

Vahendid: pildikaardid neli aastaaega ja vajadusel ka teised pildikaardid ning sõnakaardid:

Eesmärgid:

Laps kinnistab aastaegade tundmist, ilmanähtuste vastavust aastaegadele, arendab arutlemisoskust.

Mängu tutvustus ja tegevus:

a) Mäng algab kaartide tutvustamisega ja laste abiga iseloomustatakse „aastajalapsi“. Oluline on, et õpetaja esimest korda pildikaarte tutvustades ei näita aastaaja nimetust.

Missugune kaart, mis aastaaga esindab ja miks? Vestluse läbiviimine, põhjendamine.

b) Lisaks saab pildikaartidele lisada sõnakaarte ilmast ja tähtpäevadest.

c) Aastaegade üle arutlemisoskust aitavad lastel talve kaardi juures läbi viia pildikaardid J, Õ ja E. Kevade teema juures N, Ö ja V. Suvega võiks sobida päris palju pilte: U, L, R, I jne. Sügise juurde sobivad näiteks P, G, S.

X Teema. Lugemine

Mäng: Pilt ja sõna

Vahendid: pildikaardid A-Ü-ni, värvilised sõnakaardid

Eesmärgid:

Laps arendab lugemisoskust.

Mängu tutvustus ja tegevus:

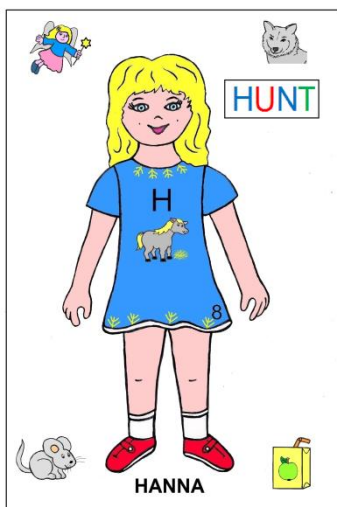
a) Alustada lihtsamate piltide häälimist ja häälitud sõnas esimese hääliku määramist, vastava tähega sõnade otsimist, teise hääliku määramist ja sõnas vastava tähe leidmist, kuni sõna on leitud.

Näiteks pildikaart E, millele leitakse sõna LEHM või kaart I, kus on vaja leida sõna ILVES:

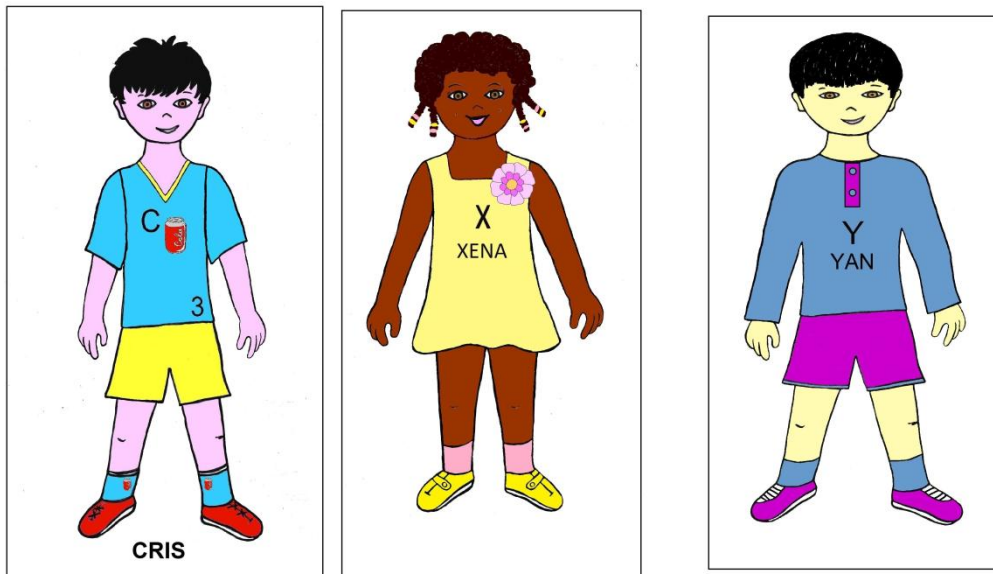

b) Kui laps oskab sõnu kokku lugeda, saab pildikaarte ja sõnakaarte kasutada lotomängu põhimõttel, sel juhul saab samaaegselt mängida mitu lugejat. Võetakse sõnakaart, loetakse ning see, kelle pildikaardiga sõna sobib, saab selle enda pildile asetada. Selleks on vajalik, et

õpetaja teatud hulga pilte ja sõnu enne mängu välja sorteeriks. Liigne sõnakaartide hulk muudab mängu väsitavaks.

Pildikaartide komplekti kuuluvad lisa pildikaardid C,X,Y kui võõrtähtede esindajad:

Mängude koostamisel on toetunud alljärgnevale kirjandusele:

Fisher, R. (2005). *Õpetame lapsi mõtlema*. Tartu: AS Atlex.

Fisher, R. (2006). *Mõtlemismängud*. Tartu: AS Atlex.

Hallap, M., & Padrik, M. (2008). *Lapse kõne arendamine. Praktilisi soovitusi kõnelise suhtlemise kujundamisel*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Karlep, K. (1998). *Psühholingvistika ja emakeeleõpetus*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Karlep, K. (2003). *Kõnearendus emakeele abiõpe II*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava. (2008). Vabariigi Valitsus 29.05. nr 87.

Kulderknup, E. (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad*. Tartu: Kirjastus Studium.

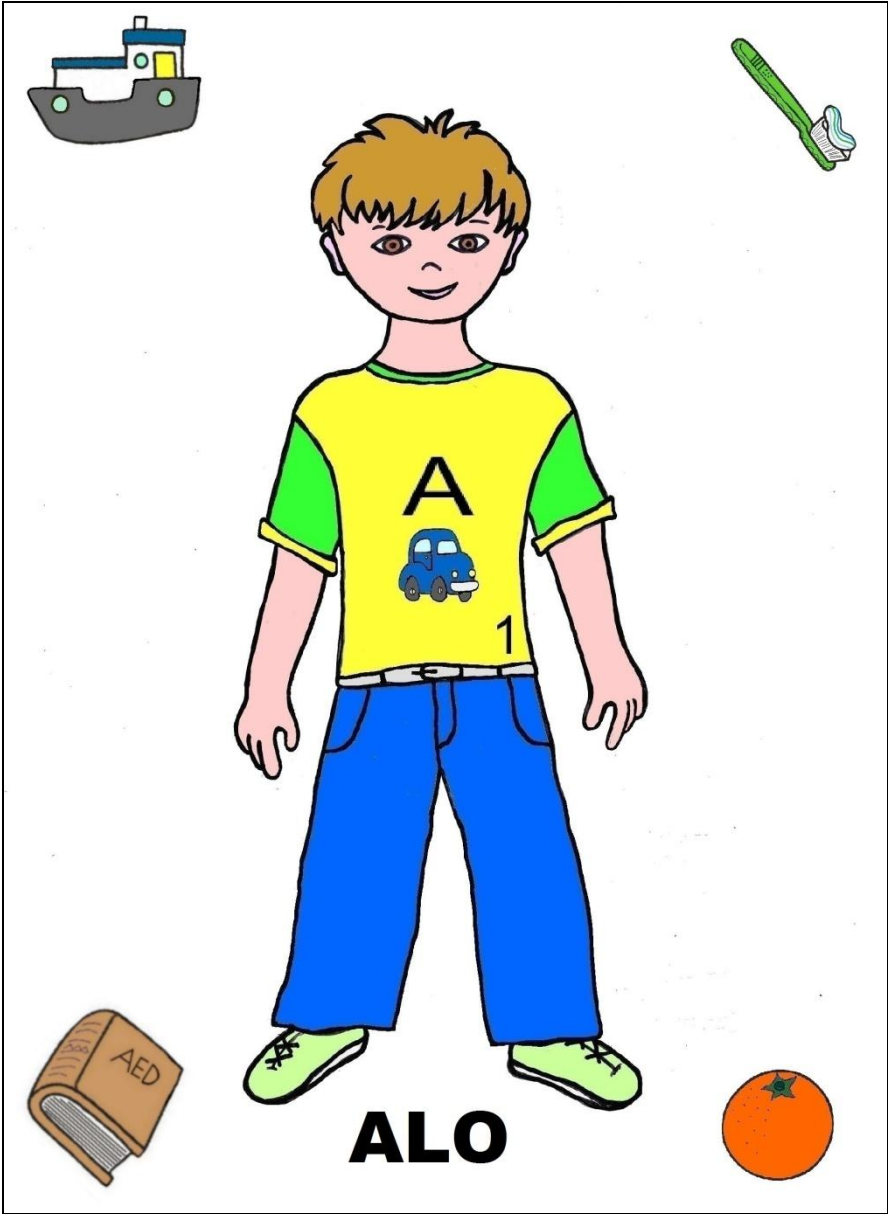
Kulderknup, E. (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad*. Tartu: Kirjastus Studium.

Nugin, K. (2013). *Üldõpetuse rakendamine lasteaias*. Tartu: AS Atlex.

Olbrei, M (2005). Abimaterjale ainetevahelise integratsiooni toetamiseks esimeses koolisatmes. *Koolikorralduse magistriprojekt*.

Voltein, E. (1998). *Kuma I. Artiklite kogumik*. Mida teha pildiga? (lk. 62-65). Tartu.

Kirjastus: OÜ Vali Press.

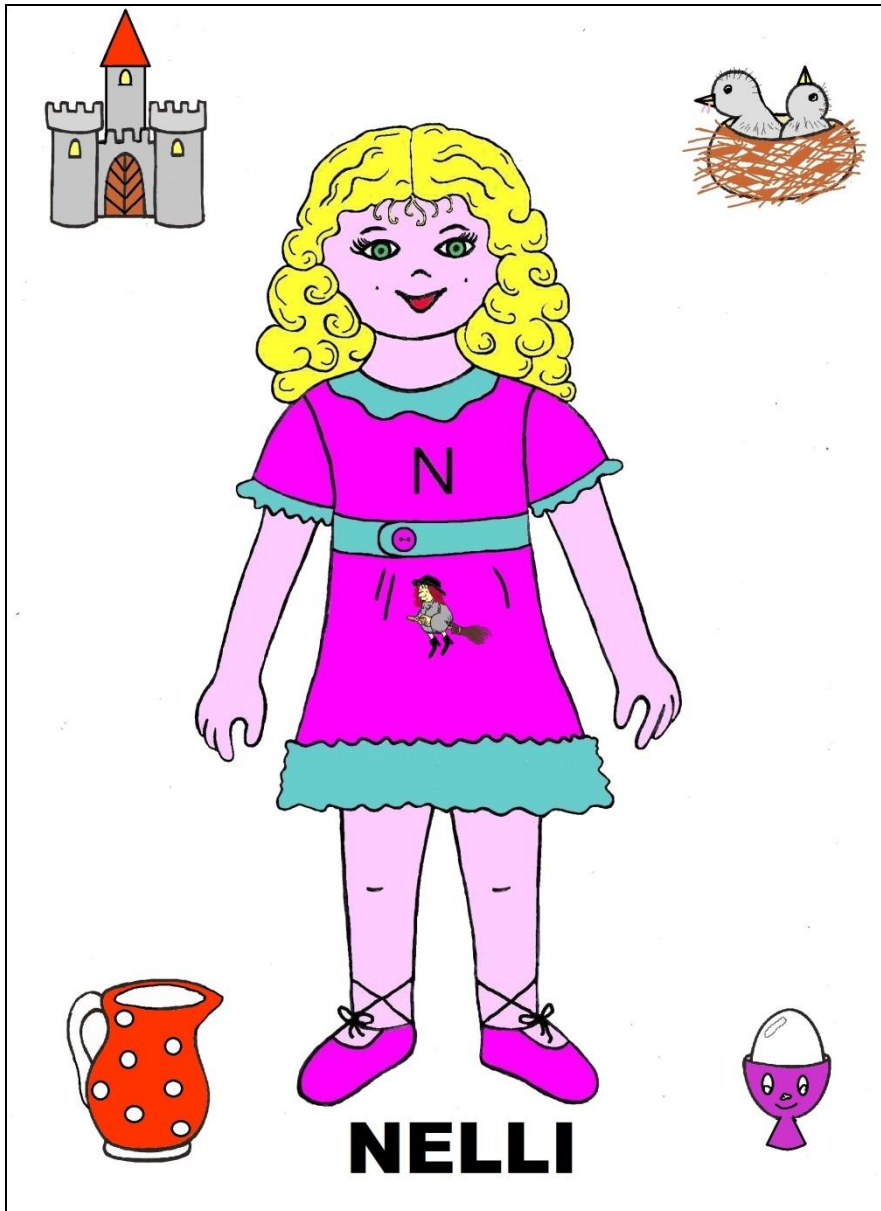

DAIRI

FREDI

HAMBA+HARI

BUSS LEIB

HAMBA+PASTA

LABIDAS VOODI

KARDINAD

DELFIINID LEHM

RÖÖVEL KLOTSID

LAEV RAAMAT

APELSIN

EESTI+MAA

Mina IRMA OLONEN

(sünnikuupäev: 07.02.1966)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
ABIMATERJAL LASTEAIASÕPETAJALE 6-7AASTASTE LASTE KÕNE
ARENDAMISEKS ERINEVATE TEGEVUSVALDKONDADE LÕIMIMISEL,

mille juhendaja on MARET OLO,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
  3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 15.05.2014